

Informele ontmoeting in de buurt Watersportbaan-Ekkergem

MET FOCUS OP VOEDSEL

Groep 3

Shayma Afifi

Tineke Daneels

Silke De Troyer

Nicky De Waegeneer

Phaedra Stevens

Jory Van Gysegem

Burgerschap, vermaatschappelijking en onzichtbare zorg

2019-2020

Universiteit Gent

Prof. dr. Griet Roets & Simon Allemeersch

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Achtergrond onderzoek	4
Participatie	4
Sociale identiteit.....	4
Sociale cohesie	5
Ontmoeting	5
Voedsel als antwoord.....	6
Schets situatie Watersportbaan-Ekkergem	8
Interview buurtbewoner	8
Interview medewerker Samenlevingsopbouw.....	8
Bevindingen overheen de twee interviews.....	9
Good practices	12
Ontmoetingsprojecten	12
Rabot	12
Gent-Sint-Pieters	14
Kleine ontmoeten vanuit focus Watersportbaan-Ekkergem	18
Voorbeelden buurtbewoonster.....	18
Voorbeelden medewerker Samenlevingsopbouw	20
Gemeenschappelijke ideeën over (klein) ontmoeten.....	22
Aanbevelingen	24
Toegankelijkheid	24
Wat is er van belang bij het organiseren van ontmoeting?	26
Buurtontbijt als een concreet voorbeeld van een informele ontmoetingsplaats.....	28
Conclusie	30
Een gebrek aan ontmoetingsplaatsen en informele ontmoeting	30
Kwetsbaarheden in de buurt en een negatief imago.....	30
Een tekort aan en het belang van maatwerk	30
Mogelijkheden.....	31
Sociaal werk op drie niveaus en in samenwerkingsverband.....	31
Terug naar de start.....	31
Bronnen	33
Interviews	33
Groepstaken medestudenten (Burgerschap, vermaatschappelijking en onzichtbare zorg).....	33
Literatuurlijst.....	33

Inleiding

Ondanks de grote welvaart in Vlaanderen en ondanks alle maatregelen om armoede te voorkomen, zijn er nog steeds groepen in onze samenleving die in armoede leven (Coenen, 2006). Deze groepen centrereren zich meestal in bepaalde buurten binnen een grootstad. De buurt aan de Watersportbaan is hier een voorbeeld van. Al decennialang proberen beleidsmakers en sociale organisaties via acties op buurtniveau bewoners betere levenskansen te bieden, de betrokkenheid tot de samenleving te verhogen en de leefomgeving te verbeteren. Buurtgerichte interventies vertrekken meer en meer vanuit het idee dat de kenmerken van een buurt zoals het voorzieningenniveau, imago en de aanwezigheid van sociale netwerken alsook voedselvoorzieningen een impact kunnen hebben op de levenskansen van haar bewoners ongeacht diens persoonlijke kenmerken (Aleda & Oosterlynck, 2018).

Onderzoek van Albeda en Oosterlynck (2018) over het belang van de buurt benadrukt dat de verspreiding van de bevolking over de ruimte niet toevallig is, maar dat sociale ongelijkheid omgezet wordt in ruimtelijke ongelijkheid en zich dus sterk uit op buurtniveau. Zo komen personen met een lage sociaal-economische status (SES) vaak in minder gunstige buurten terecht, terwijl contact tussen verschillende groepen (in termen van inkomen, etnisch-culturele achtergrond, scholingsniveau, enz.) net overbruggend zou kunnen werken. Zo komt men bijvoorbeeld in aanraking met informatie en mogelijkheden die binnen het eigen netwerk niet voorhanden zijn. Ruimtelijke en sociale ongelijkheid zijn op die manier erg met elkaar verbonden. Buurten worden dus niet enkel gevormd door de bewoners, maar ook door de publieke voorzieningen en instituties die in die buurt aanwezig zijn.

Eén van de aanwezige instituties in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem is de Universiteit Gent, meer bepaald campus Dunant waar de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen haar thuis kent. Binnen deze onderwijsinstelling voeren wij in het kader van het vak 'Burgerschap, vermaatschappelijking en onzichtbare zorg' onderzoek uit naar de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Wij zijn studenten binnen de opleidingen master in Sociaal Werk en Pedagogische Wetenschappen (afstudeerrichting pedagogiek en onderwijskunde). Onze interesse en het geheel van deze paper draait rond het perspectief van sociale cohesie binnen het verhaal van de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Wij zijn ervan overtuigd dat (informele) ontmoeting een belangrijke factor vormt binnen een buurt. Wij stellen ons dan ook de vraag welke (informele) ontmoetingen er plaatsvinden in deze buurt en of deze ontmoetingen positief bijdragen aan de sociale cohesie van deze buurt. In deze paper proberen we dus een antwoord te vinden op wat (informele) ontmoeting betekent/kan betekenen in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem en wat de rol van voedsel hierin is/kan zijn.

Een buurt wordt immers pas een warme buurt wanneer er samenhang is. Om een beter zicht te krijgen op de situatie binnen de buurt Watersportbaan-Ekkerghem namen we interviews af met twee betrokken actoren. We interviewden een buurtbewoner uit de laagbouw gelegen achter de sociale hoogbouw aan de Watersportbaan. Vervolgens spraken we met een medewerker van Samenlevingsopbouw die nauw in contact staat met de bewoners van de hoogbouw. Beide interviews gaven ons meer inzicht in de sociale cohesie en het imago van de buurt. Eveneens werd er bij beide interviews stilgestaan bij de verschillende informele ontmoetingen die plaatsvinden in deze buurt en welke good practices een meerwaarde zouden kunnen zijn. Deze interviews gaven ons de kans om verschillende perspectieven over de buurt, alsook de gelijkenissen weer te geven.

In wat volgt kan u dus een uiteenzetting verwachten van het belang van (informele) ontmoeting, hoe ontmoeting reeds plaatsvindt in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem, maar daarnaast ook een focus op de vraag welke rol voedsel hierin kan spelen. Eten doen we namelijk allemaal, maar is niet voor iedereen gelijk. Zo is de 'zoektocht' naar voedsel niet voor iedereen gelijk. De ene persoon doet beroep

op de voedselbank terwijl de andere gewoon naar de grote supermarkt gaat in de buurt. Ondanks dit verschil zijn wij ervan overtuigd dat voedsel een zeer belangrijke rol kan spelen in informele ontmoetingen en dus eveneens kan bijdrage aan de sociale cohesie van een buurt.

We starten deze paper met een aantal theoretische kaders die onze visie achter dit onderzoek duiden. Daaropvolgend geven we een schets van de situatie van de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Vervolgens geven we een aantal voorbeelden van zowel grote als kleinschalige projecten die in andere buurten erg veel betekend hebben waardoor ze als good practices kunnen worden gezien en daarnaast het 'kleine ontmoeten' (Soenen, 2006) dat binnen de buurt Watersportbaan-Ekkerghem als good practices naar voren komen. We stellen ons hierbij de vraag wat deze mogelijkheden voor de sociale cohesie in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem kunnen betekenen. Tot slot eindigen we met een aantal adviezen voor het organiseren van een initiatief waarbinnen gestreefd wordt naar een meer samenhangende buurt. Hierin verwerken we ook een aantal tips die kunnen worden meegenomen bij het organiseren van een buurtontbijt aan de faculteit.

Achtergrond onderzoek

We merken zowel in de literatuur als in de interviews dat participatie, sociale identiteit, sociale cohesie en ontmoeting erg belangrijke concepten zijn in een buurt. Als we naar officiële documenten kijken, kunnen we perfect afbakenen over welke omgeving we spreken als we het over de buurt Watersportbaan-Ekbergem hebben. Dit is dan de zogeheten beton of de stenen. Maar wat met de ziel of de 'buik van de stad'? Dit betreft de leefbaarheid en sociale cohesie. Deze 'ziel' is waar wij in geïnteresseerd zijn. Wat heeft een buurt nodig om een meer samenhangende buurt te worden?

Participatie

Participatie is een veelomvattend begrip (Arnstein, 1969). Van Marissing (2008) legt de focus van participatie op de maatschappelijke context en definieert het begrip als "de mate waarin bewoners actief zijn in hun buurt. Of het nu gaat over vrijwilligerswerk, het gebruik van voorzieningen of deelname aan sportactiviteiten, allemaal heet het participatie". Wij denken hierbij ook aan het deelnemen aan initiatieven zoals 'Soep op de Stoep' en andere sociale initiatieven die mensen uit hun woning willen krijgen. Participatie is duidelijk een containerbegrip (Van den Bergh, 2012). Het begrip is populair omdat men tegenwoordig druk bezig is met onderzoek naar maatschappelijke verschillen (Snel & Engbersen, 2015). Kortom participatie staat in het teken van positieverbetering en zelfrealisering én is essentieel binnen het proces van sociale identiteitsvorming (Hooghe, 2015; Huygen & de Meer, 2008).

Sociale identiteit

Sociale identiteit is een onderdeel van iemands zelfconcept (Tajfel & Turner, 1979). Het zelfconcept is gebaseerd op het groepslidmaatschap waar men zichzelf bij vindt te horen (Dols, 2017). De sociale identiteit die buurtbewoners hebben met hun buurt berust op de interactie met anderen in hun buurt of op basis van de plaats zelf, waaronder de voorzieningen, faciliteiten, architectuur en ligging (Islam, 2014). Eveneens heeft de woonduur een effect op de mate van sociale identiteit. Zo gaan we ervan uit wanneer mensen vaak verhuizen zij ook moeite hebben met het aanmaken van een sociale identiteit. De sociale identiteit van mensen is belangrijk aangezien dit mensen het gevoel geeft dat ze samen in de buurt iets kunnen betekenen (Dols, 2017).

Binnen die sociale identiteit bestaat ook een plaatsidentiteit (Dols, 2017). Uit een onderzoek van Bernardo en Palma-Oliveira (2012) bleek dat een plaatsidentiteit een component is van een sociale identiteit. Het verschil tussen plaatsidentiteit en sociale identiteit is dat plaatsidentiteit contextgevoelig is (Dols, 2017). Dit houdt in dat een individu zich met andere mensen identificeert aan de hand van de fysieke omgeving zoals scholen, woonblokken en de werkomgeving waarin hij zich bevindt, terwijl sociale identiteit stabiel is over verschillende contexten (Dixon & Durrheim, 2004). De plaatsidentiteit kan een positieve invloed hebben op de sociale identiteit. Wanneer iemand meer interacties heeft met zijn/haar buurt, zal hij/zij zich waarschijnlijk meer identificeren met de buurt, waardoor de sociale identiteit versterkt (Dols, 2017).

Plaatsidentiteit bestaat uit een ander construct, namelijk plaatsverbondenheid. Plaatsverbondenheid is een ander aspect van plaatsidentiteit en is de affectieve verbintenis die mensen ontwikkelen met specifieke buurten, waar zij de neiging hebben om een langere tijd te wonen omdat zij zich hier veilig en vertrouwd voelen. Het verschil tussen plaatsverbondenheid en plaatsidentiteit is dat plaatsidentiteit vooral een verbondenheid is die berust op de sociale interacties in de buurt, terwijl plaatsverbondenheid een verbondenheid is die vooral berust op de fysieke omgeving, beschikbare faciliteiten en architectuur. Plaatsverbondenheid is positief gerelateerd aan plaatsidentiteit; wanneer mensen zich verbonden voelen met hun fysieke buurt dan komt dit ook ten goede aan de sociale cohesie binnen in deze buurt (Proshansky et al., 1983).

Sociale cohesie

De sociale cohesie tussen mensen binnen een buurt neemt een centrale positie in binnen onderzoek. Onder sociale cohesie verstaan we de mate waarin mensen in hun gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid aan de maatschappelijke gebeurtenissen (Sociaal en Cultureel Rapport, 2008). Deze definitie focust op drie zaken. Ten eerste gaat het om betrokkenheid bij anderen in de directe omgeving, waarbij onder de directe omgeving zowel de kring van eigen gezin en familie als de straat en de buurt wordt verstaan. In de tweede plaats gaat het om betrokkenheid bij en deelname aan de groep of groepen waarmee men zich via huidskleur, sekse, taal, kleding en rituelen identificeert. Ten derde gaat het om het beleven van en vormgeven aan het burgerschap in de Belgische samenleving (Verplanke et al., 2002).

In een onderzoek van Bolt en Torrance (2005) bestaat sociale cohesie uit drie aspecten: sociale interactie, gedeelde waarden en normen en binding met de buurt. Deze drie aspecten bepalen samen een belangrijke maat van sociale cohesie op het niveau van de buurt. Deze drie aspecten zijn met elkaar verbonden, maar kunnen mogelijk ook variëren in de mate waarin deze plaatsvinden in een bepaalde buurt. Concreet kan dit betekenen dat iemand zich sterk verbonden voelt met de buurt, maar dat er geen sociale contacten onderhouden worden. Het is ook mogelijk dat de aspecten sociale interactie en de binding hoog worden gewaardeerd, maar dat de bewoners niet dezelfde waarden, normen en opvattingen delen.

Hieronder volgt een korte beschrijving van elk aspect van sociale cohesie volgens Bolt en Torrance (2005):

- 1) **Sociale interactie:** het gaat hier om sociale interacties in de vorm van onderlinge sociale contacten door bijvoorbeeld een praatje met de buurman te maken. Door het aangaan en onderhouden van de sociale contacten maken mensen kennis met elkaar en neemt het onderlinge vertrouwen toe.
- 2) **Gedeelde waarden en normen:** wanneer mensen dezelfde waarden, normen en dus opvattingen met elkaar delen, ontstaat er een onderlinge verbondenheid en raken mensen met elkaar vertrouwd.
- 3) **Binding:** de mate waarin mensen zich kunnen identificeren met (de mensen in) de buurt waar zij wonen en de mate waarin mensen zich letterlijk 'thuis voelen in de buurt'.

Buurtkenmerken dragen volgens onderzoek van Bolt en Torrance (2005) bij aan de mate waarin er binnen een buurt gesproken kan worden van sociale cohesie tussen buurtbewoners. De buurtcohesie zou met vier factoren negatief samenhangen (Bovenhoff & Meier, 2015). Ten eerste een hoge verhuismobiliteit. Een hoge verhuismobiliteit beperkt inwoners om bindingen met anderen in een gebied aan te gaan. Ten tweede eenzijdig samengestelde bevolking met een lage sociaal-economische status (SES). Mensen met een lage SES zouden minder in de publieke sfeer participeren (waardoor allerlei sociale controlemechanismen verloren gaan). Dit betwijfelen we wel als groepje. Ten derde een cultureel veelzijdig samengestelde bevolking. Ten slotte gezinnen die met verschillende problemen kampen, zoals een drugproblematiek naast een lage SES. Culturele differentiatie zou de cohesie binnen de groep versterken, maar de cohesie tussen groepen onderling weer doen afnemen. Daarnaast verhinderen problemen in het gezin niet alleen de normoverdracht en sociale controle op het niveau van het gezin, maar ook op het niveau van een buurt, omdat ook deze volwassenen zich vaak terugtrekken uit de publieke ruimte (Huygen & de Meer, 2008).

Ontmoeting

Ontmoetingen binnen buurten dragen bij aan de sociale cohesie, daar is volgens ons geen twijfel over. Ontmoetingen zorgen er namelijk voor dat buurtbewoners kennis opdoen over anderen en over de

sociale structuren binnen in een gemeenschap, wat bevorderlijk is voor het vertrouwen tussen buurtbewoners (Bovenhoff & Meier, 2015). Blokland (2008) beweert dat buurten gebaat zijn bij ongeorganiseerde plaatsen die uitlokken tot herhaald bezoek op een vrijblijvende manier. Wij denken hierbij bijvoorbeeld aan ontmoetingen wanneer mensen hun vuilnis aan de straat plaatsen, in de winkel... Soenen (2006) spreekt van 'het kleine ontmoeten'. Zij pleit ervoor om niet enkel alleen de duurzame, diepgaande relaties, die hun plaats vooral vinden in homogene sociale groepen, te stimuleren. Het is namelijk ook belangrijk om mensen ruimte te bieden tot ambivalentie: om te kunnen kiezen tussen het vermijden van sociaal contact en elkaar te ontmoeten. Mensen moeten kunnen praten over allerlei zaken zonder dat er plichten aan verbonden zijn. Daarnaast is er veelal een ambivalentie tussen anonimiteit en herkenbaarheid. Anonimiteit omdat de omgeving bevolkt wordt door onbekenden en vermijding mogelijk is. Je hoeft niet per se te praten, je mag ook gewoon rustig zitten en anoniem blijven. Herkenbaarheid omdat je 'herkenbare' zaken kortstondig kan bespreken met anderen. Zulke ontmoetingen dragen bij tot de publieke familiariteit, wat maakt dat mensen zich ergens thuis voelen.

Als je ontmoeten wil bevorderen, is het noodzakelijk om mensen de fysieke mogelijkheden hiertoe te bieden. De inrichting van de openbare ruimte en de aanwezigheid van publieke instituties en voorzieningen bepalen mee de mogelijkheden van interactie tussen buurtbewoners. De aan- of afwezigheid en de kwaliteit van deze voorzieningen kan in verband worden gebracht met de levenskansen van buurtbewoners. Naar de winkel gaan om voedsel is voor velen een zinvolle tijdsbesteding. Een voorzieningenrijke omgeving komt niet alleen ten goede aan de fysieke gezondheid van mensen, maar heeft ook een positieve impact op de psychische gezondheid (Albeda & Oosterlynck, 2018). Mensen met een actief sociaal leven hebben namelijk een hogere levensverwachting dan mensen die in eenzaamheid leven. De mens is immers een sociaal wezen (Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019).

Voedsel als antwoord

Om de strijd tegen eenzaamheid en sociale deprivatie aan te gaan, zijn wij als groepje ervan overtuigd dat inzetten op informeel ontmoeten hiervoor essentieel is. Gezien wij geloven dat voedsel mensen met elkaar kan verbinden, beschouwen wij voedsel als antwoord op de vraag: wat kan er binnen de buurt Watersportbaan-Ekkergem mogelijks het informele ontmoeten stimuleren? En waar dient men zeker rekening mee te houden tijdens het organiseren van acties rond dit thema?

Er zijn acties nodig op zowel het niveau van de samenleving (macro), organisatie (meso) als de buurt (micro) (Albeda & Oosterlynck, 2018). De acties moeten zowel bereikbaar, betaalbaar, bruikbaar, betrouwbaar, beschikbaar, bereikbaar als begrijpbaar zijn voor de mensen in de buurt (Ferket, 2015). Elk initiatief rond ontmoeten moet zoeken naar mogelijkheden om mensen te beschermen tegen de gevolgen van sociale uitsluiting omwille van verschillende zaken zoals armoede, psychische kwetsbaarheid... (Allemeersch, 2020). Een voorbeeld van zo'n initiatief dat ook in de buurt Watersportbaan-Ekkergem plaatsvindt, is voedselhulp. Het vormt een essentieel onderdeel van steun waarop mensen binnen deze omgeving kunnen rekenen (Vandevoort, 2013). Voedselhulp mag dan geen oplossing bieden voor het ruimere armoedeprobleem binnen de buurt, maar het kan mogelijks een stap zijn binnen een structurele armoedebestrijding (Albeda & Oosterlynck, 2018). Groep 4 maakt hieromtrent het onderscheid tussen warme en koude solidariteit en stelt dat we beiden nodig hebben. Ook zij stellen met andere woorden dat zowel op structureel als op lokaal niveau actie moet ondernomen worden. Het is echter wel zo dat initiatieven o.b.v. warme solidariteit, zoals voedselhulp, essentieel zijn en kunnen bijdragen aan een warmere samenleving. Dit maakt natuurlijk dat armoedereductie niet enkel meer een aangelegenheid van de welvaartsstaat en het sociaal werk is, maar dat er een mix gecreëerd wordt tussen formele sociaal werkpraktijken en

liefdadigheidsinitiatieven. Dit kunnen we als positief beschouwen, gezien het kan bijdragen aan de sociale cohesie in de buurt, maar we moeten ook steeds kritisch blijven. We moeten ons ook afvragen in hoeverre deze verantwoordelijkheid op de schouders van de gewone burger mag gelegd worden.

Voedsel is in de eerste plaats een basisbehoefte, maar daarnaast staat het in elke cultuur voor gezelligheid en ontmoeting (Vandevoort, 2013). Zoals we in de good practices van andere buurten ook zien terugkomen, verbindt voedsel de mensen in de buurt met elkaar. Uit onderzoek van Volckaert, De Decker en Leinfelder (2019) blijkt bijvoorbeeld dat een buurtwinkel er nog altijd toe doet. Zo geeft het een doel aan personen hun dagbesteding:

“Niet onbelangrijk is dat velen ook een duidelijke reden willen om buiten te komen. In de woorden van een 74-jarige sociale huurder uit de Brugse Poort: ‘Ik ben veel op straat he, ik ben een straatloper. Maar als ik buiten kom, is het met een doel. Ge moet weten wat doen he.’ Naar de winkel gaan, is zo’n doel. Sommige ouderen gaan daarom toch naar de ‘te dure’ kleine supermarkten om een kleine aankoop te doen, zoals een flesje cola.” (Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019).

Daarnaast is een buurtwinkel een centrale plek om elkaar op een laagdrempelige manier te ontmoeten. De fysieke nabijheid van voedselvoorzieningen en instituties is erg belangrijk voor buurtbewoners. Consumenten in steden zoals Gent laten alsmaar meer de auto aan de kant staan, waardoor de nabijheid van winkels en/of eetgelegenheden belangrijke keuzefactoren worden. Daarnaast stimuleert de nabijheid van voorzieningen tot wandelen (Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019), wat op zijn beurt kan zorgen voor meer sociaal contact met de buurt. Voedsel kan zorgen voor samenhang in een buurt. Wat ervoor zorgt dat eveneens de buurt aan de Watersportbaan een mogelijk uitgelezen plaats is om hier dan ook mee aan de slag te gaan. Tot slot speelt een buurtwinkel in op het gegeven dat de buurt nu een eiland vormt. Er zijn momenteel niet echt (voedings)voorzieningen in de buurt waar te voet naartoe kan worden gegaan; het lijkt alsof de buurt afgesloten ligt. Dit maakt het moeilijk voor verschillende doelgroepen, waaronder ouderen. Groep 2 merkt op dat er voor de gebieden Malen en Neermeersen een evolutie is op vlak van leeftijdsgroepen bij de inwoners. Er is een trend van verjonging van de bevolking zichtbaar, wat inhoudt het dalen van ouderen en een toename van jongeren. Vanuit deze bevindingen stelt groep 2 zich de vraag: “Is de buurt aangepast aan deze verjonging of is het door een verandering van de buurt dat er een verjonging tot stand is gekomen?” (Groep 2, 2020). Hierbij kunnen we ons de vraag stellen hoe het komt dat de buurt verandert/verjongt. Ligt de buurt in zijn huidige constructie aan de oorzaak van het vertrekken van bepaalde doelgroepen, zoals ouderen? En wat maakt dan dat de huidige vormgeving van de buurt sommige doelgroepen, zoals jongeren, aantrekt? Met andere woorden, wat ligt er aan de oorzaak van de verandering van de buurt en hoe kan de buurt hierop inspelen?

Schets situatie Watersportbaan-Ekkergerm

Dit hoofdstuk schetst de situatie binnen de buurt Watersportbaan-Ekkergerm. Een buurtbewoner en een medewerker van Samenlevingsopbouw vormden de twee actoren met wie wij in dialoog gingen in kader van het leren kennen van de buurt, het kleine ontmoeten en voedsel. Twee mensen die dagelijks de buurt Watersportbaan-Ekkergerm beleven en die vanuit hun ervaringen een beeld over de buurt schetsten. In dit hoofdstuk wordt een beknopte inkijk gegeven in de afgenomen interviews en wordt aansluitend een analyse overheen deze interviews uiteengezet.

Interview buurtbewoner

Een eerste interview werd afgenomen van een buurtbewoonster uit de laagbouwwijk achter de hoogbouw aan de Watersportbaan. Het gaat hier om een vrouw van 42 jaar die mama is van drie kinderen. Ze woont met haar kinderen en vriend sinds drie jaar in de buurt Watersportbaan-Ekkergerm. Zelf is ze professioneel actief binnen het sociale werkveld. De buurtbewoonster gaf ons een diepere kijk in de buurt en hoe zij deze ervaart. Hierbij kwamen een aantal duidelijke beelden over de buurt naar boven, waarbij eveneens werd aangegeven hoe buitenstaanders naar de buurt kijken. Er bestaat namelijk een negatief imago over de buurt, onder meer door het idee dat het geen veilige buurt zou zijn.

“De beeldvorming over een buurt als deze stoort mij mateloos. Dichte vrienden niet, maar andere kennissen en zo zij hebben iets van ‘oej’ of ze geven een opmerking over onze buurt” (Buurtbewoonster, 2020).

Deze buurtbewoonster gaat echter niet akkoord met dit, volgens haar vertekende, imago. Zij ervaart de buurt Watersportbaan-Ekkergerm zelf als zeer aangenaam door de groene omgeving, het water, de vlotte bereikbaarheid en de nabijheid van het centrum. Zij bemerkt echter dat het geen samenhangende buurt is door de weinige sociale cohesie, maar dat er wel ruimte is tot verbetering. Wel vinden er reeds niet-georganiseerde kleine ontmoetingen in de buurt plaats op de trappen van de hoogbouw, op de pleintjes tussen de gebouwen, aan de bushalte... Over het algemeen zoekt zij die kleine ontmoetingen, als bewoner van de laagbouw, zelf wat op. Dit doet zij door mensen aan te spreken, want indien je dit niet doet, lonkt de anonimiteit. Qua voeding gaf zij aan dat er voor haar voldoende voedingsvoorzieningen aanwezig zijn in de buurt, mede omdat zij deze met de fiets en auto kan bereiken. Echter mist zij wel een buurtwinkel om enerzijds te voet voedsel te kunnen kopen, maar anderzijds ook als ontmoetingsplek om contacten te leggen met andere mensen uit de buurt.

Interview medewerker Samenlevingsopbouw

Een interview met een medewerker van Samenlevingsopbouw hielp ons een beter beeld te krijgen op de geleefde situatie in de buurt. Deze medewerker maakt reeds vele jaren deel uit van de organisatie Samenlevingsopbouw. Sinds 2018 is hij werkzaam in de buurt Watersportbaan-Ekkergerm, meer specifiek in de omgeving van de hoogbouw. Zijn betrokkenheid met de hoogbouw maakt dat hij ons ook een goed beeld kon geven over het perspectief van bewoners uit de hoogbouw.

De medewerker van Samenlevingsopbouw stelt dat het imago van de buurt vrij negatief geworden is door de hoge concentratie van mensen met een maatschappelijke kwetsbaarheid en een mindere woonkwaliteit (in de hoogbouw). Binnen de omgeving van de Watersportbaan is een evolutie merkbaar. Zo zie je dat mensen met een laag loon of uitkering allemaal samenkomen in grote blokken aan de Watersportbaan. De middenklasse zie je vaak vertrekken uit deze buurten aangezien de concentratie van deze personen soms wat ergernissen met zich mee brengt. Zo zijn er twee soorten mensen in deze hoogbouw aan de Watersportbaan te vinden. Enerzijds zijn er personen die overdag

heel weinig gebruik maken van hun woning en voornamelijk rondwalen op straat. Deze mensen komen dan vaak samen op plaatsen zoals het café, wassalon...

“De omgeving wordt aanzien door hen als hun huis. Het café is hun living en het park is de tuin” (Medewerker Samenlevingsopbouw, 2020).

Anderzijds heb je ook mensen waarbij overdag de deur openstaat voor iedereen. Het gaat hier over mensen uit hetzelfde milieu die samen tijd spenderen in dezelfde ruimtes. Er is een bepaalde mentaliteit op straat die niet altijd overeenkomt met die van de mensen die al jaren in deze blokken wonen. Zo hebben sommigen nog nooit eerder ervaring gehad met het moeten rekening houden met burens of afspraken nakomen die gelden in een gebouw.

“Er is een ‘herkenningsmechanisme’ bij mensen met dezelfde achtergrond, wat ervoor zorgt dat mensen elkaar opzoeken. Dit kan voor onrust in de gebouwen zorgen en het maakt dat bepaalde groepen ook geïsoleerd worden door de andere bewoners” (Medewerker Samenlevingsopbouw, 2020).

Er zijn geen of weinig plekken voor goede ontmoeting binnen de buurt Watersportbaan-Ekkergem volgens de medewerker van Samenlevingsopbouw. Daarnaast is het organiseren van grote evenementen hier geen gemakkelijke opdracht. Grote evenementen zijn niet zinvol aangezien er sowieso mensen zijn die zich uitgesloten voelen. Wat wel werkt zijn informele ontmoetingsplaatsen, aan brievenbussen, ondergrondse afvalsystemen, Soep op de stoep... Als je toch iets wil organiseren in deze buurt, is het belangrijk dat je aanwezig bent op plekken waar de mensen in deze buurt je kunnen zien vanuit hun woonst.

Daarbij vroegen we ook naar de betekenis van de universiteit voor de mensen in de hoogbouw. In deze buurt is namelijk de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen te vinden. Volgens de medewerker is er geen of alleszins weinig goed contact tussen de faculteit en de buurt.

“Deze omgeving staat vaak te veraf van de leefwereld van velen in deze buurt. Het zijn mensen die andere prioriteiten hebben (overleven) en zullen dus niet zo snel tijd maken voor een bezoekje aan de universiteit.” (Medewerker Samenlevingsopbouw, 2020).

Bevindingen overheen de twee interviews

De buurt Watersportbaan-Ekkergem is een groene buurt gekenmerkt door de imposante Watersportbaan waar hoog- en laagbouw de buurt vormgeven. Het is een buurt die gekenmerkt wordt door een verscheiden populatie en waarover tegenwoordig een negatief imago heerst. De diverse populatie en de mindere woonkwaliteit maken dat er een negatiever beeld heerst over de buurt Watersportbaan. Dit werd namelijk in beide interviews aangegeven. In dit verband zei de medewerker van Samenlevingsopbouw het volgende:

“De buurt kreeg een slecht imago en andere bewoners ontvluchten de buurt. Er is een broos evenwicht, bewoners zitten er niet op extra (kwetsbare) mensen te wachten” (Medewerker Samenlevingsopbouw, 2020).

Dit negatieve imago over de buurt wordt eveneens aangekaart door groep 1 en 5, wat aangeeft dat dit beeld en idee gedragen wordt door heel wat mensen. Groep 5 kadert echter meer deze beeldvorming en het negatieve imago over de hoogbouw specifiek.

Wanneer we kijken naar ontmoetingsplekken in de buurt, kan gesteld worden dat er een gebrek aan is. Zo is er het buurtcentrum De Kring dat als ontmoetingsplaats fungeert, maar nog meer bekendheid

kan verwerven in buurt, ook naar activiteiten toe. Er lijkt nood aan meer op organisatieniveau georganiseerde ontmoetingsplaatsen in de buurt om de sociale cohesie te bevorderen. Het valt echter op dat dit een moeilijke opdracht is. Het is niet gemakkelijk om iedereen altijd te betrekken. Zo blijkt uit de paper van groep 2 dat het in de eerste plaats moeilijk is om de buurtbewoners warm te maken voor projecten in hun buurt: "Zowel in persoon als digitaal zijn de bewoners van sociale woonwijken moeilijk bereikbaar. De architect noemde het 'een soort strijd' en sprak van problemen door grote afstanden en weinig connecties." Daarnaast zien we dat er zowel in de hoog- als in de laagbouw het risico bestaat dat de buurtbewoners zich uitgesloten voelen.

Verder zijn er wel informele ontmoetingsplekken in de buurt waar mensen in interactie treden, maar dit lijkt vooral tussen dezelfde mensen te gebeuren. De brede buurt treedt niet in interactie met elkaar. Eveneens ontbreekt het de buurt, vooral aan de kant van de hoogbouw, aan een buurtwinkel of sociale kruidenier. Deze zou het informele ontmoeten kunnen bevorderen en de buurt meer samenbrengen. De nood van een buurtwinkel of sociale kruidenier kan dan weer gekoppeld worden aan het aanwezig zijn van duurdere supermarkten aan de rand van de buurt. Hierbij bepalen mobiliteit en budget in welke mate de buurtbewoners gemakkelijk aan voedsel geraken, waardoor een grote groep mogelijk beperkt wordt.

Het mag reeds duidelijk zijn dat het belang van ontmoeting tussen mensen vanuit verschillende hoeken te verdedigen is. Het installeren van een 'informele orde' waartoe mensen behoren/toegelaten worden, is echter een grote uitdaging voor organisaties. Het belang ervan en ideeën errond staan vaak op papier, maar er is eveneens nood aan mensen in de praktijk om die verbinding effectief te maken. De rol van het sociaal werk is m.a.w. te situeren op drie niveaus: micro-, meso- en macroniveau. Enerzijds moet van 'bovenaf' kritisch nagedacht worden over hoe we ontmoeting en verbinding kunnen realiseren. Dit betreft zowel het beleids- als organisatieniveau. Anderzijds is het even belangrijk om in de praktijk, tussen de mensen, te staan. Louter op beleids- en/of organisatieniveau over de informele wereld van mensen spreken, maakt het echter een vreemd gegeven voor die mensen. We hebben hen dus nodig om tot 'good practices' te komen. Het gaat hier dus veeleer om de vraag "Kan jij mij helpen?" dan om de boodschap "Ik kom jou helpen". Zo niet, schuilt het gevaar erin een goed bedoeld initiatief 'verkeerd', niet op maat van de mensen, te organiseren. Dit wijst op het belang van een wederkerige relatie: de buurtwerker leert van de buurtbewoners en de buurtbewoner gaat mee aan de slag met de verkregen informatie.

In de interviews kwam ook het belang van een steunfiguur naar voren, welke eveneens gekaderd kan worden op micro-, meso- en macroniveau. Er kunnen verschillende mentaliteiten aanwezig zijn in het samenleven in dezelfde buurt, daar er verschillende doelgroepen zijn. Zo zijn er bijvoorbeeld mensen die nog nooit ervaring gehad hebben met het moeten rekening houden met burens of afspraken nakomen die gelden in een gebouw. Samenleven is niet altijd zo gemakkelijk en een conciërge kan dan bijvoorbeeld een cruciale rol spelen. Door een aanspreekpunt te zijn, kan iemand zoals een conciërge fungeren tussen het micro- en macroniveau. Deze persoon kan dan een functie innemen vanuit een organisatie, waardoor hij/zij op mesoniveau op de voorgrond treedt. Daarnaast kan hij/zij een bemiddelende functie opnemen, waardoor hij/zij luistert naar bewoners die problemen ervaren op microniveau. Deze kan hij/zij dan doorspelen naar de organisatie of andere bewoners, om op die manier een betere sociale cohesie te creëren. Deze cohesie kan gekaderd worden binnen een fijnere buurt en/of betere samenleving, waardoor de steunfiguur ook op macroniveau voor een welzijnsverbetering zorgt. Een aanspreekfiguur is dus een meerwaarde daar deze kan luisteren, bemiddelen en mensen laten samenleven.

De meerwaarde van een ondersteunend netwerk van mensen in de buurt wordt eveneens benadrukt door groep 1. Zij kijken vanuit het perspectief van vermaatschappelijking van de zorg. Zij geven aan dat

vermaatschappelijking sterk inzet op zorg en ondersteuning vanuit het informele netwerk en de buurtbewoners van mensen in een kwetsbare situatie. Groep 1 merkt op dat dit in de praktijk niet altijd realiseerbaar is, daar er enerzijds soms een beperkt informeel netwerk is en anderzijds het contact tussen buurtbewoners vaak oppervlakkig of eerder negatief is. Dit is te linken met de sociale cohesie die in de buurt zwak is, waar wij ook reeds een beeld over schetsten.

“Mensen die het zelf moeilijk hebben op sociaaleconomisch vlak hebben vaak weinig ruimte om in te staan voor zorg en ondersteuning van hun buurtbewoners. Bovendien geven praktijkwerkers aan dat een opeenstapeling van sociale problemen zorgt voor een beperkt draagvlak en dat er weinig moet gebeuren voordat de boel ‘ontploft’.” (Groep 1, 2020).

Daarnaast merkt groep 1 op dat er onvoldoende financiering is om genoeg mobiele hulpverlening mogelijk te maken, waardoor te weinig hulpverlening aanwezig is om een passend hulpverleningsnetwerk uit te bouwen rond mensen die daar nood aan hebben. Dit duidt opnieuw het belang van netwerken. Een sociaal netwerk door middel van informele ontmoeting, waar wij op focussen, kan een waardevolle bijdrage zijn. Als we de literatuur, interviews en link met groep 1 in acht nemen, kunnen we dus het belang van een steunfiguur/aanspreekfiguur duiden. Wanneer mensen hulp nodig hebben of problemen hebben, kunnen ze bij deze persoon terecht. Op deze manier ontploft de boel niet tussen bewoners onderling of bij de bewoner in kwestie die zich niet goed voelt. Iedereen heeft nood aan een netwerk en door iemand aan te stellen om bij terecht te kunnen, kan er aan deze nood tegemoet gekomen worden en kan men op deze persoon terugvallen indien nodig. We kunnen dit zien als een recht voor iedereen om een menswaardiger bestaan te kunnen leven. Daarnaast duidt groep 1 ook op het gegeven dat laagdrempelige ontmoetingsplekken een meerwaarde kunnen bieden, wil men de vermaatschappelijking van de zorg doen slagen (De Decker et al., 2014). In wat volgt geven we een aantal projecten weer die eveneens als good practices kunnen worden beschouwd.

Good practices

De buurt Watersportbaan-Ekkerghem is een buurt die voor velen gekend is als een gebied met verschillende sportmogelijkheden en -activiteiten. Daarnaast is het voor ons gekend als onze studentenbuurt waar onze faculteit in deze buurt gesitueerd is. Echter is Watersportbaan-Ekkerghem veel meer dan het sportwalhalla van Gent of de thuisbasis voor vele studenten binnen de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen. Deze buurt omvat ongeveer 8000 inwoners (Bevolkingsregister Stad Gent, 2020) en de vraag is hoe we deze een betere thuishaven kunnen laten spelen.

Om te kijken hoe we een meer samenhangende buurt kunnen creëren door een thuisgevoel te creëren, kijken we binnen dit hoofdstuk naar good practices. Wat kunnen we leren van anderen om de sociale cohesie in deze buurt te vergroten? Daarnaast kijken we ook naar de huidige situatie in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Het kleine ontmoeten dat reeds plaatsvindt of kan plaatsvinden, zullen we in kaart brengen aan de hand van voorbeelden die we verkregen uit interviews. Hoe wordt de buurt nu al benut en waar zijn er mogelijkheden om de sociale cohesie en leefbaarheid te versterken? Tot slot maken we een vergelijking van de good practices overheen de twee interviews.

Ontmoetingsprojecten

Rabot

De Rabotbuurt in het noorden van Gent-Centrum kent historisch reeds langer een eigen identiteit, voor een groot deel afkomstig uit een uitgesproken arbeidersverleden. Dit kan zowel een marginaliserende als een cohesiebevorderende factor zijn. Zoals we in de geschiedenis van het Rabot sinds het begin van de twintigste eeuw kunnen zien, was dat veelal meer bepaald door de bewoners die de wijk kleurden dan een kwaliteit die inherent zou zijn aan de wijk. Naast de oorsprong van het Rabot als arbeiderswijk kende deze historisch ook een karakter als aankomstwijk voor allochtone arbeiders en migranten. Ook vandaag nog is het Rabot een zeer diverse wijk. Wij gaan echter niet dieper in op de achtergrond van de wijk, maar wel op de huidige initiatieven die er actief zijn en de rol van Samenlevingsopbouw in het recente project 'Bruggen naar Rabot' (Deceur, 2017).

Het doel van het project Bruggen naar Rabot was om de wijk hernieuwde aandacht te geven op een manier die complementair is in plaats van botsend met de geleefde werkelijkheid van haar bewoners. Een noodzakelijke maar niet altijd eenvoudige situatie, gegeven de kwetsbare omstandigheden van vele bewoners. Het slaan van bruggen betekende ook een instroom vanuit dakloosheid en maatschappelijk kwetsbaren. Indien dit niet onder zorgvuldige begeleiding gebeurt, verlaagt dit het imago van de buurt en zijn je bruggen een vluchtweg voor anderen om het Rabot te verlaten. Deze situatie is een precair evenwicht waar de sociaal werker mee geconfronteerd wordt in de praktijk (Medewerker Samenlevingsopbouw, persoonlijke communicatie, 23 april 2020).

De sterke diversiteit die heerste in het Rabot maakte dat het geen vanzelfsprekende beslissing was om de diensten die het project droegen te plaatsen. Het buurtcentrum huisde een achttal organisaties, waaronder Samenlevingsopbouw. Het doel was om deze diensten *ruimtelijk* dicht bij elkaar te plaatsen, zodat de barrières die hen *beleidsmatig* scheidde makkelijker overwonnen konden worden.

Wij vinden het nuttig om even kritisch stil te staan bij de doelen die vooropgesteld werden binnen het project Bruggen naar Rabot. De inzet op participatie en sociale cohesie gebeurde uiteraard met de beste bedoelingen, maar de achterliggende boodschap die meegegeven werd, kan stigmatiserend zijn: "Hoe overtuigen we de 'apathische' inwoners om zichzelf te laten vertegenwoordigen in hun wijk?". Inwoners een stem geven dient genuanceerd te worden met nadenken over waarom sommige mensen niet in hun wijk geloven of er zich niet thuisvoelen. Kan het zijn dat het hier structurele tekortkomingen

betreft die individuele verantwoordelijkheden overstijgen? Mogelijk staart men zich, in het stimuleren van eigenaarschap bij de bewoners, blind op de achterliggende redenen waarom deze weinig verbondenheid voelen met hun wijk. Als sociaal werkers lopen wij constant het risico blind te zijn voor het onderliggende paradigma van waaruit we werken en een deel van onze taak is om hier regelmatig over te reflecteren.

De inzet van het project Bruggen naar Rabot liep parallel met het ontstaan van de Dienst beleidsparticipatie van de stad Gent (Stad Gent, 2020). Verder was Samenlevingsopbouw een onmisbaar element in het vraagstuk, omdat deze organisatie reeds langer bezig was met het verzamelen van meningen en standpunten en opzetten van initiatieven. Eén van zo'n succesvolle projecten in samenwerking met Kunst in de Stad was het hergebruiken van opgebroken kasseistenen als huisnummers; een succes omdat het juist kleinschalig en concreet was. Veelal is het echter zo dat wanneer Stad Gent vraagt om buurtparticipatie omtrent een nieuw project, de participerende bewoners het gevoel hebben dat dit grote project volledig uit de lucht komt vallen in vergelijking met de geleefde problemen die zij werkelijk ervaren.

We zien dat hoewel zo'n grote projecten wel ruimtelijk-fysieke verandering teweegbrengen, ze weinig veranderen aan de achterliggende knelpunten, zoals armoede of de spanningen ten gevolge van diversiteit. Zo zal het installeren van bijvoorbeeld een zomerbar ontmoeting creëren tussen een aantal mensen, maar zullen er ook heel wat mensen uit de boot vallen. Iemand die honger heeft, zal uiteraard veeleer op zoek gaan naar manieren om aan deze behoefte te voldoen, gezien het om overleven gaat. Naar een zomerbar gaan om anderen te ontmoeten, wat in se ook bijdraagt aan het vervullen van een basisbehoefte, zal dan vaak minder prioritair zijn.

De 'Torekes' zijn een project vanuit Samenlevingsopbouw dat buurtcohesie veel concreter maakt. Ze zijn een complementaire munteenheid. Ze zijn met andere woorden niet bedoeld om lokale economische activiteit te vervangen, maar om deze aan te vullen. Ze proberen niet iets te 'vragen' van de buurtbewoner of te verkopen, maar geven iets terug. Een milieu getekend in armoede is vaak wel rijk aan tijd. Bewoners worden beloond als zij die tijd spenderen aan het zorg dragen voor hun buurt, met een bescheiden maar toch niet waardeloze munt. Bovendien zijn de Torekes ook eigen aan de buurt Rabot; waar allerhande organisaties en handelaren ze accepteren als betaling. Handelaren kunnen de Torekes omruilen: T10 voor €1. (Schildermans, Vandenabeele, & Vlieghe, 2019).

Wij evalueren de Torekes als een betekenisvol initiatief. Ze maken buurtparticipatie tastbaar en geven de buurt een eigen identiteit; een manier waarop men zich kan onderscheiden van andere Gentse buurten die niet stigmatiserend is. De Torekes zijn nauw verbonden met *De Site*, een voormalig leegstaand terrein van de eind 2006 gesloopte fabriek Alcatell-Bell. Hier werd er letterlijk en figuurlijk ruimte gemaakt voor buurtparticipatie en de nood aan een ontmoetingsplek. De volkstuintjes die Samenlevingsopbouw daar samen met de buurtbewoners opzette, waren een schot in de roos, met name op vlak van duurzaam samenleven en het voeden van sociale netwerken. Hoewel de volkstuintjes functioneel dienden voor voedselvoorziening, gaan we er hier niet verder op in als good practice. Groep 4 biedt een bredere omschrijving van dit project in het kader van duurzaamheid (Vandenberge, 2011).

Voedingsvoorzieningen zijn een ideale manier om sociale contacten te steunen. Dit komt deels door een gemeenschappelijke noodzaak van voedsel gecombineerd met een centraal trefpunt. Deze natuurlijke interactie is ook een waardevol alternatief op de 'geforceerde' buurtfeesten of meetups. Het ontmoeten mag zeker ook in een instrumentele context plaatsvinden (Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019).

De sociale kruidenier in de Rabotbuurt is in de eerste plaats een voedingswinkel voor mensen met een beperkt inkomen die erkend zijn door het OCMW. Maar de functies van de sociale kruidenier omvatten veel meer dan dat. Het is ook een plaats waar informeel ontmoeten kan plaatsvinden en waar vrijwilligers aan de slag kunnen. Het is ook een plaats die opleidingsmogelijkheden aanbiedt en een verzamelpunt van meningen is voor het uitschrijven van een beleid omtrent armoedebestrijding. Bovendien wordt er nuttig gebruik gemaakt van eigen gekweekt voedsel of voedingsoverschotten van groothandelaren.

Een voorbeeld van deze voedselbesparing is het nauw verbonden project 'Rabot op je bord'. Buurtbewoners en vrijwilligers zetten deze voedseloverschotten (die enkel om bureaucratische redenen worden weggesmeten) om in producten voor de sociale kruidenier (Samenlevingsopbouw, 2020).

Gent-Sint-Pieters

Zowel het station als de omliggende woon-, werk- en leefomgeving van de stationsbuurt van Gent-Sint-Pieters zijn tijdens het afgelopen decennium in volle transformatie (Roets et al., 2019). Velen die in Gent vertoeven, zijn intussen hoogstwaarschijnlijk op de hoogte van het gegeven dat het Gent-Sint-Pietersstation een hele metamorfose aan het doorlopen is. Deze kan ook wel een sociaal-ruimtelijke metamorfose van de stationsbuurt genoemd worden, welke kadert binnen een duurzame stadsontwikkeling. Gent Sint-Pieters is een groot project dat niet alleen veranderingen inhoudt voor de treinreizigers en passanten, maar heeft ook een grote invloed op de buurt. De Stadsacademie kadert dit stationsontwikkelingsproject als een complexe duurzaamheidskwestie, wat maakt dat het sociaal-ruimtelijk perspectief gehanteerd wordt als een relevant kennistheoretisch en analytisch kader dat ons uitdaagt om sociaal-ruimtelijke hefboomen te identificeren die de leefbaarheid in de stationsbuurt kunnen bevorderen (Roets et al., 2019).

“Een sociaal-ruimtelijk perspectief veronderstelt een continue kruising van kennis tussen actoren die vorm geven aan ruimtelijke ontwikkelingen en begaan zijn met het beton of de stenen, en actoren die vorm geven aan sociaal-culturele processen en begaan zijn met de ziel of de ‘buik van de stad’, ofwel met leefbaarheid en sociale cohesie” (Roets et al., 2019).

Als onderzoekscontext heeft dit onderzoek een sociaal-ruimtelijke zoom genomen van Gent-Sint-Pieters als bestaande buurt. Dit omvat de verschillende buurten aangeven en hoe deze eruit zien qua mobiliteit, nabijheid stadscentrum, gegoede wijken of niet, wie er vooral leeft... De opdracht- en programmaomschrijving van het rapport van Gent-Sint-Pieters ligt in lijn met onze opdracht. De belangrijkste elementen die overeenkomen met onze taak en die inspirerend kunnen zijn, zijn:

- *Programma*

Welke functies/voorzieningen (dienstverlening, zorg, (socio-)economisch, werk, vrije tijd...) zijn er nodig en wenselijk in de stationsomgeving om een goede leefkwaliteit en werkomgeving te faciliteren, rekening houdend met het groot aandeel nieuwe sociale huisvesting? Hierbij zijn aspecten zoals verschillende types van verblijfsruimte in de publieke ruimte en verschillende schaalniveaus van de aanwezige en gewenste functies belangrijk om mee in rekening te brengen.

- *Ruimtelijke indeling*

Op welke manier en waar kunnen deze functies en voorzieningen in de projectontwikkelingszone en omgeving geïntegreerd worden, zoals onder meer via publieke buitenruimte, voorziene ruimtes in de gebouwenvolumes zoals plinten, stadsgebouw?

- *Welke ruimtelijke aandachtspunten zijn er om deze functies te faciliteren?*

Binnen dit onderzoek stelt men de vraag naar leefbaarheid en wil men goed wonen, werken en verblijven voor de huidige en toekomstige bewoners, werknemers en pendelaars bevorderen. Men gaat kijken hoe samen leven, werken, en (tijdelijk) verblijven mogelijk gemaakt kan worden. Om dit te realiseren dient men in dialoog te gaan met lokale actoren. Processen van gemeenschapsvorming spelen zich zowel af in meer georganiseerde bewoners- en buurtinitiatieven als in informele, spontane processen van gemeenschapsvorming (Roets et al., 2019).

Voorbeelden uit dit onderzoek die als good practices naar voren werden geschoven en ook door ons als good practices kunnen worden gezien, zijn onder andere een **artistiek huis met open keuken** of **Parckfarm Brussel** waar participatie, lokale landbouw en creatie van gemene goed centraal staan. Uit het onderzoek komt ook voort dat **kleinhandelaars** vooral op plekken in de buurt waar minder voorzieningen zijn cruciaal zijn voor de leefbaarheid, omdat ze vaak fungeren als informele knooppunten voor ontmoeting (Roets et al., 2019). Dit zagen we zowel in het interview van de medewerker van Samenlevingsopbouw als de buurtbewoonster terugkomen.

In het onderzoeksrapport Gent-Sint-Pieters vinden we ook het theoretisch kader van Ruth Soenen terug die drie types van intermenselijke verbondenheid naar voren schuift: verbondenheid op basis van homogeniteit, verbondenheid op basis van heterogeniteit en verbondenheid op basis van ambivalentie (Roets et al., 2019):

1. Verbondenheid op basis van homogeniteit

Soenen (2001) verwijst met het concept 'verbondenheid op basis van homogeniteit' naar de behoefte van mensen aan duurzame, intieme contacten. Centraal staat een (tijdelijke) consensus: een gedeeld belang of project in het verleden, heden en/of de toekomst waarrond sterke, diepgaande relaties onder gelijk(gezind)en worden opgebouwd.

Voorbeelden van 'homogene verbindingen' die 'burencollectiviteit' voorstaan, kunnen zijn: **een actiegroep, organisatie van een buurtfeest, een speelstraat of een lenteschoonmaak**.

Soenen (2001) waarschuwt niettemin dat 'verbondenheid op basis van homogeniteit' per definitie het risico op 'klikjesvorming' in zich draagt. Bijvoorbeeld deel uitmaken van een bewonersgroep volgens een logica van homogeniteit betekent je bekennen tot de waarden van die groep. Niettemin wekt net deze homogeniteit ook heterogeniteit en ambivalentie op.

2. Verbondenheid op basis van herkenbaarheid

'Verbondenheid op basis van herkenbaarheid' omhelst de meer 'zwakke relaties' tussen mensen. Het gaat over informaliteit en smalltalk, over mensen die elkaar kennen van gezicht omdat ze elkaar geregeld tegenkomen, zonder dat ze daarvoor een intensieve relatie (moeten) onderhouden (Soenen, 2001). Deze 'burenconnecties' (Vervloesem et al., 2017) kunnen dan wel triviaal lijken, ze dragen het potentieel in zich om het veiligheidsgevoel te verhogen (Jacobs, 1972) en de leefbaarheid in stadswijken te bevorderen (Blokland, 1998).

We vinden ze in eerste instantie terug in de klassieke publieke **openbare ruimte: op straten, pleinen, stoepen en parken** spelen zich vluchtige, dagelijkse contacten van het stedelijke publieke ontmoeten af (Reijndorp & Reinders, 2010 in Apostel, 2018). Verdere voorbeelden binnen dit type zijn: **buurtfeest, rommelmarkt en speelvrije straten**. Ontmoetingen op basis van herkenbaarheid kunnen worden gefaciliteerd door soms zeer eenvoudige ruimtelijke ingrepen, zoals **een bankje, een spelelement, een beetje groen, een piano, ...**, zo blijkt ook uit de gesprekken binnen het onderzoek van het project Gent-Sint-Pieters. **Goed contact met burenen en sociale controle** zijn eveneens zaken die binnen dit type te kaderen vallen. Ook een aantal **handelszaken** nemen deze rol van 'heterogene ontmoetingsplaats' op.

Sommige handelaars nemen ook zelf actief initiatieven in de buurt: van een **openingsfeest door een B&B-eigenaar, een hotel dat zijn zwembad openstelt voor zwemblessen of een kinesist, tot pakjes ontvangen voor burens en het ontlenen van gereedschap**. Tot slot is de wekelijkse **biomarkt** op zondag op het Maria Hendrikaplein ook een voorbeeld van een belangrijke ontmoetingsplek. Dit laatste voorbeeld werd ook binnen onze interviews vernoemd.

Wanneer we een kijkje nemen op de website van deze biomarkt, vinden we volgende beschrijving terug:

“Een markt op zondagvoormiddag werkt als een trekpleister en een ontmoetingsplaats voor de ruime stationsbuurt. Het Maria-Hendrikaplein ligt centraal, is goed bereikbaar en omgeven door een dubbele gordel bomen en heggetjes: een ideale omgeving voor een kleinschalige, gezellige zondagsmarkt. Kinderen kunnen er vrij rond lopen. Er is ruimte voor een babbel met vrienden of andere klanten, ver van het rumoerig verkeer.” (Biomarkt Gent-Sint-Pieters, s.d.).

Dit is zonder twijfel een mooi initiatief waarbinnen duurzaamheid en milieuvriendelijkheid een centrale plek krijgen én waar ook ontmoeting plaatsvindt, maar er moet echter rekening mee gehouden worden dat deze ontmoetingsplek niet voor iedereen even toegankelijk is. Zo zijn bioproducten in het algemeen duurder. Als we dit voorbeeld bekijken met oog op de buurt Watersportbaan-Ekkerghem zouden we niet kiezen voor een biomarkt als ontmoetingsplaats. We zouden eerder opteren voor een gewone markt of rommelmarkt, daar dit meer binnen het budget van heel wat bewoners van de hoogbouw past en dus meer aansluit bij de leefwereld van de buurt. We mogen niet vergeten dat er 13 sociale hoogbouwtorens de buurt kleuren en er in de wijk ‘Neermeersen’ (onderdeel van de buurt Watersportbaan-Ekkerghem) een werkloosheidsdruk is van 19,5%, wat vraagt naar economische voorzieningen op maat van de wijk (Deceur, 2020). Hoe voedingspraktijken duurzaam kunnen zijn op zowel sociaal als ecologisch vlak, wordt aangekaart in de paper van groep 4.

3. *Verbondenheid op basis van ambivalentie*

Bij verbondenheid op basis van ambivalentie vormen verschil en diversiteit de focus. Er wordt ruimte gecreëerd en voorzien voor vermijden en ontmoeten, tijdelijkheid en duurzaamheid, homogeniteit en heterogeniteit, aaneenhechten en scheiden. Ambivalente relaties zijn mobiele, “meer informele en oppervlakkige relaties die een meer hier en nu karakter hebben” (Soenen, 2001: 31) en die voornamelijk plaatsvinden in **zogenaamde tussen- of transitruimten of niet-plaatsen**: overgangsgebieden en stukken niemandsland, die allen worden gekenmerkt door een grote mate van uniformiteit en standaardisering, die niet vergroeid zijn met de plaatselijke context en/of het omringende stedelijke weefsel en geen deel uitmaken van het historisch narratief van bepaalde groepen (Soenen, 2010).

Mensen met een andere culturele achtergrond en/of sociaaleconomische status kunnen onder deze noemer geplaatst worden. Een voorbeeld van een good practice kan zijn: (informele) **ontmoetingsplaatsen waarbij mensen samen kunnen komen om bijvoorbeeld te koken**. Eten werkt namelijk verbindend en door elkaars gastronomie te leren kennen, leer je ook iets over de cultuur. Dit zou er volgens de bewoners (in de buurt Gent-Sint-Pieters) voor zorgen dat ook mensen met verschillende culturele achtergronden bij de buurt betrokken worden, wat uiteraard de sociale cohesie ten goede komt.

Het komt erop neer dat steeds moet worden nagegaan wat er gebeurt. Hoe leent een plek zich al dan niet voor bepaalde ontmoetingen? Wat is het sociaal verloop? Wie wordt uitgesloten en waarom? Als

initiatiefnemer impliceert dit dat je burgers erkent in hun meerdere rollen, in hun diepgaande en in hun lossere relaties, in hun problemen en in hun talenten. Het komt er dan op aan *“op het juiste moment en op de juiste plaats kleine interventies te plegen met de stroom mee of tegen de stroom in en dit altijd in beweging, steeds opnieuw in een andere tijd en op een andere plek.”* (Soenen, 2010: 135)

Bij het staven van de theorie voegde de onderzoekers van het rapport Gent-Sint-Pieters verschillende voorbeelden toe die de theorie in praktijk kunnen omzetten. Gaande van een **pop-up bar, moestuinen, sporthal, bancontact, open keuken, maakplek, tot picknickbankjes...**

De onderzoekers maakten ook een kaart als aanzet om het sociaal-ruimtelijk potentieel van de Gent-Sint-Pietersbuurt zichtbaar te maken op het vlak van ontmoeten en verbinden. Met het oog op het lokaal verweven van lokale en bovenlokale dynamieken zijn de volgende zaken in kaart gebracht: (1) voorzieningen met een lokale en/of bovenlokale betekenis, (2) veelgebruikte paden en routes van diverse gebruikersgroepen (van pendelaars en passanten tot bewoners), en (3) potentieel relevante plekken waar kansen aanwezig zijn voor toekomstige actie of interventie (Roets et al., 2019). Door een kwalitatieve sociaal-ruimtelijke beschrijving, of de ‘descriptie’ van wat al aanwezig is, ontstaat haast op een vanzelfsprekende manier de ‘prescriptie’: het op de radar verschijnen van kansen en mogelijkheden voor toekomstige acties en interventies (Roets et al., 2019).

Voortbouwend op de dynamieken die reeds aanwezig zijn in de stationsbuurt, toont deze kaart ook al een eerste voorzet voor concrete projecten die inzetten op de volgende opgaven (Roets et al., 2019):

- *plekken in transformatie*. Hier kan het momentum worden aangegrepen, zodat deze plekken van een grotere betekenis voor het station en omgeving zijn.
- *plekken voor functieverweving*. Deze plekken dreigen monotoon/homogeen te worden, daarom is het belangrijk dat er wordt ingezet op functieverweving, met eventueel een **wever**:
 - *ruimte voor grote / kleine ontmoeting*
 - *verder inzetten op wevers*

Tot slot zorgde (het onderzoek van) het project Gent-Sint-Pieters voor een koerswijziging naar een sociaal-ruimtelijk opdrachtgeverschap en duurzaam beleid door actoren die de regierol hebben. Deze koerswijziging komt er vooral omdat de beleidsactoren een sociaal-ruimtelijk perspectief aannemen, onder meer via het in kaart brengen van de sociale kennis over de volledige buurt (Roets et al., 2019). Onderstaande quote werd in dit verband gedeeld binnen het onderzoeksrapport:

‘Ik heb geleerd dat we eerst de ziel moeten zaaien en dan de stenen’ (projectleider Stad Gent, 25 februari 2019)

Als we dit bekijken vanuit de buurt Watersportbaan-Ekkerghem kunnen we het belang van een sociaal-ruimtelijk perspectief duiden. Er is momenteel niet echt sprake van een samenhangende buurt. Groep 2 spreekt zelfs over verkokering.

“Over het algemeen spitst het beleid zich vaak toe op een specifiek gebied zonder de gehele omgeving in rekening te brengen.” (Groep 2, 2020).

We kunnen constateren dat Stad Gent voor een deel in de hand gewerkt heeft dat alles georganiseerd is op een manier zonder rekening te houden met de buurt, waardoor het nu een moeilijke opdracht is om de buurt ineens een samenhangende buurt te maken. Het is dus belangrijk om zowel over de ziel als over de beton na te denken. Gelukkig is het beleid zich hier intussen bewust van en denken ze nu meer vanuit een sociaal-ruimtelijk perspectief na. Een voorbeeld hiervan is de bemerking dat er grote

afstanden zijn tussen de bewoners van het hele gebied Watersportbaan-Ekkerghem. Groep 2 geeft aan dat de Watersportbaan voor een fysieke kloof zorgt tussen de gebieden aan beide kanten. Zij geven ons kennis van plannen die momenteel op tafel liggen voor het aanleggen van een fiets- en wandelbrug over de Watersportbaan. Wij zien hierin mogelijkheid tot verbinding in de buurt. Verbinding in de buurt gebeurt door mensen samen te brengen, maar afstand kan dit bemoeilijken. De brug die er zou komen binnen een paar jaar kan gezien worden als een letterlijke/fysieke verbinding en figuurlijke/sociale verbinding. Dit initiatief kan als een good practice beschouwd worden, daar het 'bruggen bouwt' door een brug te bouwen.

Binnen het project Gent-Sint-Pieters maken we dus kennis met het belang van het sociaal-ruimtelijk perspectief. We kunnen dus stellen dat het project Gent-Sint-Pieters een schoolvoorbeeld is waar 'het project Watersportbaan-Ekkerghem' zich kan laten inspireren en input uithalen. Het geeft praktijkvoorbeelden weer van grote tot kleine ontmoeting die aansluiten bij een theoretisch kader waarin het informele ontmoeten als belangrijk gegeven beschreven wordt.

[Kleine ontmoeten vanuit focus Watersportbaan-Ekkerghem](#)

Voorbeelden buurtbewoonster

Uit een interview met een buurtbewoonster uit de laagbouw blijkt dat er niet veel wordt samengeleefd en er niet echt van een buurt kan worden gesproken. Toch zijn er hier en daar wel voorbeelden van ontmoeting die zich voordoen. Zo vernoemt zij de organisatie Samenlevingsopbouw, welke een grote speler is binnen het uitbouwen van een stek en het creëren van ontmoetingsplekken. De buurtbewoonster is van kennis dat er een buurthuis is in de buurt waar een aantal activiteiten georganiseerd worden, zoals een zomerbar vorige zomer welke leven en dynamiek in de buurt bracht volgens haar. Van andere organisaties heeft de buurtbewoonster echter geen weet.

Verder zijn er verschillende informele plekken volgens de buurtbewoonster zoals recht tegenover haar deur waar er veel bomen staan. Ze geeft hier het voorbeeld van oudere mensen die hier samenkomen bij goed weer met hun stoeltje. Op deze manier of op dit moment kan er in contact getreden worden. Een andere ontmoetingsplaats was in haar eigen voortuin waar oudere vrouwtjes met hun hondje naar de kippen kwamen kijken toen ze nog leefden. Verder zijn er verschillende sportterreintjes tussen de blokken en is er informele ontmoeting aan de bushalte. De buurtbewoonster geeft aan dat er vooral contact is met de hoogbouw op straat en dat dit allemaal vrij oppervlakkig is: weten wie ze zijn en wel eens een praatje slaan, maar daar stopt het. De buurtbewoonster vindt dat er informele ontmoetingsmomenten plaatsvinden, maar weinig georganiseerd. Zij denkt dat er misschien een aantal trekkers nodig zijn om hier antwoord op te bieden. Daarnaast denkt de buurtbewoonster uit de laagbouw dat de bewoners van de hoogbouw onderling elkaar wel beter kennen, daar zij meer verbinders hebben zoals de lift en zij hen vaker samen ziet, bijvoorbeeld samenzitten aan de trappen of op een bankje. De gegevens van groep 5 kunnen dit bevestigen. Zij deden een interview met een flatwachter. Uit dit interview konden zij de informatie verkrijgen over hoe een appartementsblok als een alleenstaande omgeving wordt ervaren door de inwoners. Dit bevestigt dus het vermoeden van de buurtbewoonster die wij interviewden. We kunnen dus stellen dat de interactie tussen de hoogbouwbewoners hoger is en dat zowel zichzelf als buitenstaanders (buurtbewoners uit de laagbouw bijvoorbeeld) ervaren dat dit iets apart is.

De buurtbewoonster geeft aan dat er verschillende plaatsen zijn waar zij boodschappen doet. Zij geeft aan dat er voor haar voldoende voedselvoorzieningen in de buurt zijn, maar dat je de buurt wel moet verlaten. Vroeger was er een winkel onderaan in de blokken en dat is misschien een mogelijke ontmoetingsplaats die verdwenen is. Zelf zou zij dit ook fijn vinden mocht dit er zijn en ziet dit ook als een goede ontmoetingsplaats. Ze geeft aan dat er aan het pleintje bij het OCMW een nachtwinkel en

wasserij is en dat een buurtwinkel of bakker daar een verschil zou kunnen maken, daar je het sneller te voet zou kunnen doen dan. Ze geeft hierbij de uitspraak:

“Er zijn veel winkels, maar voor het feit dat er hier toch veel mensen op een zakdoek bijeen wonen is het wel niet super dichtbij.” (Buurtbewoonster, 2020).

De buurtbewoonster is tevens van mening dat je naar een buurtwinkel op een andere manier gaat en het je verbindt met elkaar. Het maakt een verschil naar verbondenheid en je weet meer wat er gebeurt in de buurt (“buurtwinkel is wandelend dagblad”). Een ander voorbeeld dat hierop aansluit waar zij soms mensen uit de straat tegenkomt is op de biomarkt aan het station; een markt kan dus ook als een informele ontmoetingsplaats gezien worden. Binnen de literatuur over het project Gent-Sint-Pieters wordt de wekelijkse biomarkt op het Maria Hendrikaplein tevens ook aangegeven als een voorbeeld van een belangrijke ontmoetingsplek. Wanneer we het over voeding als middel tot ontmoeting hebben, gaat het niet enkel over voeding kopen in de winkel volgens de buurtbewoonster.

“Ergens gaan eten is wel super fijn, denk dat we dat nu wel merken hoe we dat missen”. (Buurtbewoonster, 2020).

Er zijn verschillende restaurants/cafés die duidelijk ontmoetingsplekken vormen, maar vaak is dit voor een bepaalde doelgroep (bv. mensen die daar sporten), wat het minder toegankelijk maakt. Eén restaurant is daar de uitzondering op (‘Kantien’) volgens de buurtbewoonster: daar blijft het gelinkt aan de sportclub maar profileren ze zich ook meer als restaurant en locatie waar je feestje kan geven, met andere woorden voor de buurtbewoonster een plek waar je gemakkelijker afspreekt met vrienden. Of deze locatie een mogelijkheid vormt voor alle mensen in de buurt is iets anders. De buurtbewoonster geeft aan dat er meer middenklasse publiek zit en dat het voor de mensen uit de blokken weinig toegankelijk is wellicht. Zij gaf tijdens het interview echter ook de suggestie van sociaal restaurants als manier om mensen te ontmoeten, daar het prijstoegankelijk moet zijn. Daarnaast valt het voor haar op dat er veel mensen aan de Watersportbaan zitten (al dan niet met een drankje) en dat dit ook een manier is om ontmoeting te hebben en om het gebrek aan drank- en eetmogelijkheden op te vullen.

Verder denkt de buurtbewoonster dat de voorzieningen die er zijn wel afgestemd zijn op de buurt. Ze geeft hierbij als voorbeelden het wijkgezondheidscentrum, apotheek vlakbij de Europabrug, nachtwinkel, wassalon, sportpleintjes, veel openbaar vervoer, Blaarmeersen voor groen, afdeling bibliotheek De Krook, bij apotheek blok met luifel waaronder stoeltjes kunnen staan... Anderzijds denkt ze dat het samenleven in de blokken niet altijd zo gemakkelijk is en dat een conciërge hier een grote meerwaarde kan spelen. De buurtbewoonster is van mening dat er iemand moet zijn die bepaalde rol opneemt om te bemiddelen en te luisteren en mensen te laten samenleven.

“Dat zijn dingen die samenleven met veel mensen op kleine oppervlakte mogelijk maken en die anonimiteit een stukje gaan verbreken als er aanspreekfiguur is”. (Buurtbewoonster, 2020).

Ook ziet zij een mogelijkheid om ontmoeting in de buurt te creëren waar het wijkgezondheidscentrum nu zit, daar zij daar weggaan. In dit vrijgekomen lokaal zou men volgens de buurtbewoonster moeten investeren in materiaal voor bijvoorbeeld een speelhoekje/spelothek, jeugdhuis, ontmoetingscentrum voor de ouderen (aangezien ze niet weet waar ze bij slecht weer / winter zitten)... De buurtbewoonster denkt dat er wel noden zijn om mensen te ontmoeten en dat er ruimtes beschikbaar zijn in de blokken, maar deze momenteel niet gebruikt worden wat zij jammer vindt.

Tot slot wat een mooi initiatief is volgens de buurtbewoonster is 'Letssavefood': een open huis dat op maandag- en woensdagavond voedseloverschotten vanuit supermarkten aanbiedt aan democratische prijzen. Het is een project dat samen voedselverlies wil tegengaan op wijkniveau (Stad Gent, 2017). Voor dit initiatief zoeken ze vrijwilligers om het voedsel op te halen. De buurtbewoonster geeft aan dat studenten daar een rol kunnen in opnemen. Dit voorstel lijkt ons een goed idee. Op deze manier kan de campus een sociale, duurzame relatie aangaan met de buurt. Groep 4 gaat hier dieper op in. Zij zien het als een combinatie van economische en sociale duurzaamheid en linken dit aan de opkomst van de New Charity Economy (NCE). NCE draagt volgens hen al vaak bij aan de ecologische duurzaamheid aangezien het werkt met overschotten van basisgoederen en zo verspilling tegengaat, maar tegelijk vormen de overschotten het probleem op vlak van sociale duurzaamheid. Zo geven ze aan dat de NCE afhankelijk is van de overschotten én van de goodwill van vrijwilligers om te kunnen werken, wat volgens groep 4 een risico inhoudt betreffende de duur van het engagement.

Waar de universiteit nog een rol kan spelen volgens de buurtbewoonster is binnen het buurthuis door kennis door te spelen aan professionals en hen te ondersteunen. De buurtbewoonster benadrukt echter dat dit alleen mogelijk is als je er als onderzoeker echt bent en de buurt kent/voelt, omdat je anders een buitenstaander bent (zoals zij ten aanzien van de blokken). Met andere woorden: niet enkel onderzoeken (wat veel gebeurt), maar ook ondersteunen. Ook groep 4 ziet het belang in van een initiatief dat verbinding maakt tussen de faculteit en de wijk. In dat verband stellen zij voor om een 'buurtvak' te organiseren dat overheen de opleiding in alle jaren loopt. Ze zien dit als een vak waarin studenten de buurt leren kennen en samen met buurtbewoners projecten opzetten. Zo is het sociaal duurzaam volgens hen, omdat het om een langdurig, kwalitatief engagement gaat, daar het gedurende lange tijd plaatsvindt en het afgestemd is op de noden of vragen van bewoners. Zoals het voorbeeld betreffende de studenten als vrijwilligers inzetten, is dit eveneens een idee dat focust op een sociale, duurzame relatie met de buurt en het belang van inspelen op de noden van de buurt.

Voorbeelden medewerker Samenlevingsopbouw

Een interview met een medewerker van Samenlevingsopbouw bracht ons wat meer op de hoogte van de geleefde realiteit tussen inwoners van de Watersportbaan. Deze medewerker legde de focus op het opbouwen van een gemeenschap via twee paden. Ten eerste wordt er gekeken naar het praktisch uitbouwen van de buurt, zoals via plaatsing van fietsenrekken of voorzien van camerabewaking. Ten tweede wordt er breed gekeken naar het creëren van ontmoetingsplekken. Met breed kijken wordt bedoeld dat men zich hier niet blind moet staren op grote en opvallende evenementen of initiatieven; dit werkt ook vaak niet om mensen te betrekken. Integendeel, het zijn veeltijds de kleine en informele ontmoetingen die het gevoel van behoren kunnen sterken. Vaak vinden deze ontmoetingen plaats in een zeer instrumentele context, zoals bij afvalbakken of brievenbussen. De opdracht bestaat er dus in plekken te creëren waar deze informele ontmoetingen een kans hebben zich te ontwikkelen. Samenlevingsopbouw is een doorslaggevende speler hierin, maar men voelt toch wel dat er een afname is van plekken waar deze informele ontmoetingen kunnen gebeuren tegenover vroeger.

Een aangehaald voorbeeld is een kleine kruidenier die er vroeger in de buurt van De Kring was. De sociale functie van zo'n voedingsvoorziening wordt geïllustreerd door het feit dat mensen deze soms bezochten met een babbel en sociaal contact als primaire reden. Ook al werd deze winkel nu functioneel vervangen door grootwarenhuizen, is er een leemte die deze niet kunnen opvullen. Er gebeuren daar nog wel ontmoetingen, maar de context maakt dit veel vluchtiger en onpersoonlijker.

Voedsel is een ideale katalysator voor ontmoeting en een sociale kruidenier, zoals reeds geïmplementeerd in het Rabot en andere Gentse buurten, is één van de ideale manieren om dit te faciliteren. Een dergelijk initiatief staat dan ook hoog op het prioriteitenlijstje, maar hoeft zeker niet de enige optie te zijn om dit te illustreren. Andere invullingen kunnen het concept volgen van een

‘wereldkeuken’, waarbij voedsel de gemeenschappelijke deler is om culturen met elkaar in aanraking te brengen. Zo kent onder andere het Eetcafé Toreke regelmatig workshops en voorziet het in catering door het sociaal project ‘veggie is halal’. Het kookteam weerspiegelt de superdiversiteit die Gent rijk is met onder meer Syrische, Turkse, Indische, Belgische en Algerijnse keuken (Stad Gent, 2019).

Uit deze voorbeelden komt naar voren dat wanneer het gaat over het creëren van initiatieven, het belangrijk is om dit niet eenzijdig te bekijken. Het doel dat je initiatief heeft is misschien niet zo belangrijk als wat dit juist te bieden heeft aan de mensen die eraan deelnemen. Een goed besef van de noden van inwoners en nadenken hoe je hierop een antwoord kan vinden is cruciaal, hiermee vermijd je het uitwerken van een initiatief dat vervreemd is en losstaat van de dagelijkse realiteit. Het is cruciaal om iets in aanbod te hebben waar nood aan is, maar dit hoeft niet per se beperkt te zijn tot materiële zaken. Zo zegt de medewerker van Samenlevingsopbouw dat vertrouwen en steun eveneens zaken zijn die een start kunnen zijn van een dialoog. Het is kunnen kijken wat je zelf te bieden hebt en kan betekenen voor een ander, niet alleen als mens maar ook als student of sociaal werker. Informatie, skills, technische kennis, netwerken of dergelijke zijn ook acceptabele zaken om aan te bieden in het beginnen van een band.

Dit maakt het ook meteen moeilijk als universiteit volgens de medewerker van Samenlevingsopbouw, omdat de vaardigheden die daar relevant zijn vaak zeer ver van de leefwereld van een wijk in armoede staan. De realiteit van de netwerken bij vele bewoners (van de hoogbouw aan de Watersportbaan) in armoede is gebaseerd op proberen rond te komen. Dit reflecteert zich ook in de mentaliteit. Een mentaliteit die overigens niet altijd verandert indien de materiële toestand waarin deze bewoners zich bevinden wijzigt.

Maar ook hier kunnen we plaatsen vinden om bruggen te bouwen. De bevraging van groep 5 geeft bijvoorbeeld aan dat studenten wel degelijk openstaan voor een wederkerige brug met de buurt. Bovendien zullen mensen die in of net uit de dakloosheid komen vaak de hele ruimte van de buurt als hun ‘huis’ zien en de faculteit heeft een flink potentieel aan publieke ruimte in zich. Het is praktischer de faculteit naar buiten te brengen dan om te proberen bewoners binnen te krijgen in een omgeving waar ze in hun dagelijks leven weinig mee betrokken zijn.

Ten slotte stelt de medewerker van Samenlevingsopbouw dat in deze buurt een betere omkadering voor zorg moet komen. Mensen worden hier nog te vaak aan hun lot overgelaten na het krijgen van hulp, terwijl de buurt zelf mensen kan helpen bij hun intrede in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Momenteel is er een zeer goede ploeg van het OCMW aanwezig die verantwoordelijk is voor deze buurt, maar buiten hen is de begeleiding die er is vaak niet op maat. Het vergt tijd om maatwerk erin te vinden. Het inspelen op capaciteiten van een persoon en de omgeving i.p.v. op de tekortkomingen is hierbij cruciaal. Een slecht voorbeeld hiervan is dat mensen een appartement ter beschikking krijgen in één van de blokken aan de Watersportbaan, maar dat er in deze woonst geen frigo aanwezig is. Dit zorgt ervoor dat de mensen hun eten niet op een correcte manier kunnen bewaren, wat mogelijks gevolgen heeft voor de gezondheid van deze personen. Gelukkig bestaan er wel ook wel betere voorbeelden van hulp. Zo zijn er voormalige daklozen die onofficieel, en vaak met trots, de rol van mantelzorgers aannemen. Deze voormalige daklozen doen bijvoorbeeld boodschappen voor mensen die niet meer goed te been zijn. Uit de paper van groep 1, die focust op (de knelpunten van) de vermaatschappelijking van de zorg, blijkt echter dat deze mensen sterk gestigmatiseerd worden in de buurt. Dit zou het gevolg zijn van het gegeven dat heel wat buurtbewoners een beperkt draagvlak hebben. Ze zijn zelf bezig met overleven waardoor ze niet de ruimte hebben om voor anderen te zorgen. Deze mensen nemen echter zelf zorg op voor anderen, waardoor we ons kunnen afvragen vanwaar die extra stigmatisering dan blijft komen. Of geldt die alleen voor mensen uit de dakloosheid die niet de rol van mantelzorger aannemen? We zien dit stigma, ondanks de lovenswaardige

mantelzorg die soms bovenkomt, jammer genoeg nog steeds over het milieu hangen. Het positief gegeven betreffende de zorg opnemen voor anderen zou idealiter beter in de kijker moeten worden gezet ten opzichte van het negatief imago. Het zal de stigmatisering niet verhelpen/oplossen, maar kan misschien wel een eerste stap zijn in de vermindering ervan. We vinden dat de talenten van sommigen in de buurt meer zouden mogen belicht worden. We betreuren, net zoals de geïnterviewden en groep 1, het negatief imago van (de daklozen in) de buurt.

Gemeenschappelijke ideeën over (klein) ontmoeten

Overheen de gevoerde gesprekken kunnen enkele gemeenschappelijke ideeën rond het (kleine) ontmoeten gevormd worden. Zo heeft de buurt jammer genoeg geen buurtwinkel(s) meer. Zij die de auto niet willen of kunnen nemen, moeten hun boodschappen doen bij de grootwarenhuizen in de buurt. De Delhaize is de dichtstbijzijnde winkel aan de Watersportbaan. Uit onderzoek is echter gebleken dat wie zijn inkopen doet bij de Delhaize bijna 350 euro extra per jaar per persoon uitgeeft dan bijvoorbeeld dezelfde inkopen bij de Colruyt (Trends, 2019). Het gaat er ook niet alleen over dat dit een duurder winkel is, het is voor velen ook niet hetzelfde gevoel als bij een buurtwinkel. Vroeger was er een kleine kruidenier aan De Kring waar mensen ook naartoe gingen om een babbeltje te slaan. Hier zat en zit een extra dimensie om meer verbinding en ontmoeting te stimuleren in de buurt. De buurtbewoonster gaf dit eveneens mooi aan:

“Dat verbindt u wel met elkaar een buurtwinkel, zoals ‘wat gebeurt er in de buurt?’ (...) Een buurtwinkel, dat is wandelend dagblad” (Buurtbewoonster, 2020).

Echter zijn er nu niet veel plekken meer over voor zulke informele ontmoetingen. Voeding kan een rol spelen in de verbinding tussen mensen, maar momenteel hebben de mensen in de buurt hiertoe heel weinig mogelijkheden. Groep 4 behandelt het vraagstuk rond voedsel en beaamt dat de toegang tot voedsel in de buurt niet gemakkelijk is. Daarnaast benadrukt groep 4 eveneens dat winkels ook van belang zijn met betrekking tot het sociale aspect:

“Dit zijn plaatsen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en hun sociaal netwerk kunnen uitbouwen. Vooral kleine winkels lenen zich hiertoe. In de Watersportbaan zijn echter geen kleinere winkels aanwezig en is er daarnaast hoe dan ook al een gebrek aan ontmoetingsplaatsen.” (Groep 4, 2020).

Een andere mogelijkheid bestaat in het openen van een sociale kruidenier. Dit kan mogelijk een oplossing zijn opdat er minder mensen in de buurt beroep moeten doen op voedselhulp. Het zijn buurtwinkels waar voedings-, onderhouds- en verzorgingsproducten worden aangeboden op basis van het sociaal inkomen van mensen. In zo een winkel wordt er actief en integraal gewerkt aan de armoedekluwen, via vrijwilligers die inzicht hebben in de leefwereld van mensen in armoede, ontmoeting, overleg en een brede waaier aan activiteiten rond diverse thema's (werk, voeding, opvoeding). Deze plaats van ontmoeting zorgt er namelijk voor dat mensen makkelijker de weg vinden naar sociale organisaties die hen kunnen helpen. Doordat mensen in dergelijke winkel iets moeten betalen voor hun producten kunnen ze minder het gevoel hebben dat ze afhankelijk zijn van anderen. Bovendien kan het openen van een sociale kruidenier een bijdrage vormen aan de werking van andere initiatieven van noodhulp. Deze kruidenier werkt vraaggericht en zorgt er dus voor dat het aanbod voldoet aan de vraag van mensen in armoede. Bij dergelijk initiatief komt de combinatie en het potentieel van voeding en sociaal werk naar boven, dewelke groep 4 belicht heeft en in hun werk meer specifiek aan bod zal komen.

Een bijkomende optie, in functie van ontmoeten, kan inhouden dat de sociale kruidenier ook toegankelijk is voor iedereen, dus ook voor mensen die geen nood hebben aan verlaagde prijzen. Zij zouden er ook hun inkopen kunnen doen, maar aan de normale prijs. Hierdoor zou dit evenwel als een gewone kruidenier of buurtwinkel gezien kunnen worden, waarbij het sociale aspect van verminderde prijzen ook aanwezig is voor diegenen die daaraan behoefte hebben. Eveneens zou een dergelijke winkel de sociale cohesie en het kleine ontmoeten kunnen bevorderen tussen de verschillende lagen in de populatie van de buurt Watersportbaan-Ekkerghem.

Eveneens is de ligging van dergelijke kleinhandelaars zoals een buurtwinkel of sociale kruidenier cruciaal. Vooral in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem zou er nood zijn aan een kruidenier in de omgeving van de hoogbouw. Dit is namelijk een plek in de buurt waar er minder voorzieningen zijn. Zo een nabije handelaar zou een boost kunnen geven aan de buurt, aangezien ze vaak fungeren als informele knooppunten voor ontmoeting (Roets et al., 2019).

Tot slot, niet onbelangrijk, kunnen we ook afleiden uit de interviews dat er interesse is om verbindende initiatieven te laten plaatsvinden. Zowel de buurtbewoonster van de laagbouw als mensen uit de hoogbouw ervaren een nood aan contact met de buurt. Momenteel vinden er hier en daar informele ontmoetingen plaats, welke een eerste stap zijn in het creëren van een buurtgevoel, maar ontbreekt het overkoepelende buurtgevoel nog. We kunnen op dit moment spreken van een buurtonbekendheid, daar vele mensen geen weet hebben van elkaars bestaan of er niet veel over weten, maar er is zeker en vast draagvlak om vanuit deze verschillende hoeken met elkaar in interactie te treden. De buurtbewoonster geeft aan interesse te hebben en ziet de nood in de buurt, maar denkt dat er trekkers voor nodig zijn. De medewerker van Samenlevingsopbouw wijst op het belang van wederkerigheid in het organiseren van een initiatief. Dit laatste is ook terug te vinden uit de conclusies van groep 5. Zij deden rondvraag bij de studenten aan de FPPW. Hieruit bleek dat de studenten weinig tot niet bekend zijn met de sociale hoogbouw rond de campus. Het idee van meer contact met de sociale hoogbouw werd door de studenten niet afgekeurd, maar er wordt wel aangegeven dat deze van twee kanten moet komen. Groep 5 geeft aan dat dit belangrijk is om geen geforceerde contacten te bekomen. Met andere woorden merken we vanuit verschillende hoeken nood of interesse om elkaar te ontmoeten.

Aanbevelingen

Jammer genoeg is de aanwezigheid van de publieke voorzieningen en instituties die te linken zijn aan voedsel schaars in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Literatuur heeft het over 'voedselwoestijnen' in Vlaanderen (Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019). De mensen die er wonen, hebben weinig geld om in mobiliteit te steken en op die manier een goedkopere supermarkt te bereiken. Geld dat ze in mobiliteit investeren, gaat niet naar gezonde voeding. Het zijn vaak buurten in stedelijke centra met weinig of geen toegang tot betaalbare en gevarieerde voeding (Cant, s.d). Lokale initiatieven en voorzieningen kunnen voedselwoestijnen indijken. We denken hierbij aan buurtwinkels, sociale kruideniers enz., wat ook in onze interviews terugkwam als good practices. De Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen wil ook graag haar steentje hieraan bijdragen. Zo wil ze door een buurtontbijt te organiseren, de eerste stap zetten naar een beter contact tussen de faculteit en de buurt van de Watersportbaan. Binnen dit hoofdstuk zullen we dieper ingaan op de manier waarop contact tussen verschillende groepen gestimuleerd kan worden. Waar dienen we in de praktijk rekening mee te houden?

Toegankelijkheid

Vooraleer we dieper ingaan op wat er van belang is om in acht te houden richting de praktijk, willen we een theoretisch kader naar voren schuiven die hiertoe in het achterhoofd dient gehouden te worden. Over de hele paper komt de toegankelijkheid van verschillende initiatieven terug, dit maakt dat het van belang is om hier nog eens extra aandacht op te vestigen. Een veel gebruikte theorie om de toegankelijkheid na te gaan is die van de vijf/zeven B's. Bij het schetsen van deze theorie, zullen we ook de toepassing maken voor onze onderzochte buurt Watersportbaan-Ekkerghem.

“De vijf B's zijn een gekend analysekader in het sociaal werk, voor het eerst geïntroduceerd door professor Maria Bouverne-De Bie. Ondertussen is deze “toegankelijkheidsscan” uitgebreid tot zeven B's: een goede dienstverlening is bekend, bereikbaar, betrouwbaar, beschikbaar, betaalbaar, begrijpbaar en bruikbaar.” (Ferket, 2015).

Hieronder de koppeling van de theorie en de praktijk in de buurt Watersportbaan-Ekkerghem:

1. Bruikbaarheid

Dit betreft de mate waarin het aanbod aan de behoeften voldoet, ook van specifieke doelgroepen (VVSG, s.d.). Binnen de buurt kunnen we als specifieke doelgroep bijvoorbeeld de maatschappelijk kwetsbaren uit de sociale hoogbouwwoonings bespreken. Als we de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Gent als voorziening naar voren schuiven binnen dit voorbeeld, kunnen we vaststellen dat de maatschappelijk kwetsbaren niet zozeer nood hebben aan verbinding met deze voorziening. Dit omdat sommigen onder hen andere prioriteiten hebben, zoals overleven. Deze behoefte aan veiligheid en zekerheid primeert, denk maar aan een dak boven het hoofd hebben. Net zoals de lichamelijke behoeften waaronder eten/drinken, slapen... toebehoren aan noodzakelijkere behoeften. Een ander voorbeeld waar sommigen dan dus meer aan hebben, is voedselhulp. Dit komt tegemoet aan hun behoefte van honger en hun budget.

2. Beschikbaarheid

“De mate waarin het aanbod gemakkelijk beschikbaar is en waarin er administratieve en andere drempels zijn zoals wachtlijsten, maar het begrip verwijst ook naar de inspanningen om de vraag te ontrafelen en latente vragen aan bod te laten komen.” (VVSG, s.d.). We zien in de buurt van de Watersportbaan weinig voedingsvoorzieningen. Dit maakt het voor mensen die moeilijk te been zijn

of het financieel minder hebben moeilijker. Er zijn veel winkels veraf, moeilijker te voet te bereiken. En de winkels die er dan zijn, sluiten niet zozeer aan bij hun budget: Delhaize is bijvoorbeeld een duurdere supermarkt. Wat de buurt wel zou kunnen gebruiken, is een buurtwinkel of sociale kruidenier. Dit is dichtbij en goedkoper. Daarnaast verlaagt het de drempel om in interactie te gaan met anderen.

3. Betaalbaarheid

“De mate waarin de prijs voor het aanbod een drempel vormt, eventueel ook de ‘psychologische kostprijs’ of de inspanningen die de gebruiker moet leveren om van het aanbod gebruik te maken.” (VVSG, s.d.). In de sociale hoogbouw leven verschillende mensen die het financieel moeilijker hebben. Zo zijn er bijvoorbeeld recente daklozen die daar wonen. Deze mensen hebben uiteraard niet het budget voor naar dure winkels te gaan, zoals Delhaize die één van de dichtere winkels is. Voor verdere winkels is er een fiets, auto of openbaar vervoer nodig, maar dit kost op zijn beurt ook weer geld. Geld dat niet iedereen voor handen heeft. Ook ziet niet iedereen het zitten om een lange afstand te moeten afleggen, zo’n inspanning kan een drempel vormen. Een ander voorbeeld dat zich minder op de basisbehoefte van voedsel kopen situeert maar meer op de sociale behoeften, zijn de cafés in de buurt. Er zijn er verschillende, maar velen zijn gelinkt met sportclubs. Enerzijds is het een drempel om zo’n café binnen te stappen, daar het om een bepaalde doelgroep gaat die zich daar onbesproken gevestigd heeft. Anderzijds is het niet betaalbaar, omdat sommigen niet over het budget beschikken om iets te gaan drinken daar of om lid te worden van een sportclub aangezien zo’n lidmaatschap aan de duurdere kant kan zijn. Een good practice hierbij kan zijn om een sociaal restaurant in de buurt te openen. Op deze manier kan men op een prijstoegankelijke manier ontmoeten en wordt er tegemoet gekomen aan het gebrek van drank- en eetmogelijkheden in de buurt. Een andere suggestie die als good practice kan worden gezien, is het voorstel van groep 2 om de prijzen van de sportvoorzieningen rond Dunant aan te passen voor buurtbewoners om hen meer te betrekken. Dit gaat bijvoorbeeld over het GUSB en de Campus Watersportbaan van de Arteveldehogeschool. Deze zijn volgens groep 2 nu vooral gericht op studenten en dit maakt dat het gebied Dunant als een soort eiland kan worden gezien tussen de verschillende woonwijken. We merken dat de sportfaciliteiten en campus Dunant zaken zijn waar vele studenten hun plek innemen, wat zorgt voor een verjonging van de buurt en dat buurtbewoners zich als buitenstaanders voelen. Daarnaast zijn de sportfaciliteiten (al dan niet georganiseerd door onderwijsinstellingen of sportclubs) niet toegankelijk op verschillende vlakken, waaronder betaalbaarheid.

4. Bereikbaarheid

Dit gaat over de mate waarin het aanbod fysiek, ruimtelijk en in de tijd toegankelijk is (VVSG, s.d.). Zoals reeds aangegeven, zijn er weinig winkels dichtbij. Men dient zich verder te verplaatsen en het vergt meer tijd om inkopen te doen. Een buurtwinkel in deze buurt zou dan ook welgekomen zijn. Zo kan er snel inkopen gedaan worden, daar het dichtbij is en men de buurt niet hoeft te verlaten. Het stimuleert ook om te wandelen, wat op zijn beurt bijdraagt aan een beter fysiek welzijn. Ook heeft het invloed op het mentaal welzijn, daar sporten gezond is en men de buurt beter leert kennen en in contact kan treden met buurtbewoners.

5. Bekendheid

Dit betreft de mate waarin het aanbod bekend is bij de doelgroep. Ik denk dat dit over eender welk initiatief kan gaan binnen de buurt die aanzet tot ontmoeten. In de buurt kan er meer gewerkt worden aan bekendheid, daar niet iedereen weet heeft van initiatieven die plaatsvinden of of zij daar ook welkom zijn. Dit betreft eender welke organisatie (Samenlevingsopbouw, Universiteit Gent...) en naar

eender welke doelgroep (buurtbewoners uit de laagbouw, mensen die in de hoogbouw wonen...). Uit de interviews blijkt dat er soms uitsluiting is door een gebrek aan informatie en/of bekendheid.

6. Begrijpbaarheid

“De mate waarin informatie over het aanbod begrijpelijk is, zodat de potentiële gebruiker kan beoordelen of het aanbod voor hem of haar bestemd is en de mate waarin er in de hulpen dienstverlening zelf begrijpelijk gecommuniceerd wordt.” (VVSG, s.d.). Het gebrek aan informatie dat binnen bekendheid te kaderen valt, is vaak ook een probleem van begrijpbaarheid. Ook moet er vanuit sommige instanties met een bepaalde doelgroep beter afgestemd worden naar andere doelgroepen. Wanneer bijvoorbeeld de Universiteit Gent iets organiseert en/of communiceert dat niet naar het personeel/studenten bedoeld is, maar bijvoorbeeld naar buurtbewoners waaronder maatschappelijk kwetsbare personen, zal men moeten nadenken vanuit het perspectief van deze mensen en niet vanuit een hooggeschoold en onderzoekersperspectief. Dit is belangrijk, omdat sommigen onder de buurtbewoners niet geschoold zijn en misschien zelfs ongeletterd.

7. Betrouwbaarheid

“De mate waarin de dienstverlener en zijn aanbod als betrouwbaar wordt gepercipieerd door de (potentiële) gebruiker. Dit heeft invloed op de mate waarin er mentale drempels (zoals angst door vooroordelen) bestaan.” (VVSG, s.d.). Uit ons onderzoek bleek dat naast materiële zaken als aanbod ook vertrouwen en steun belangrijke aspecten kunnen zijn bij de start van een dialoog. Het gaat hier dan over wat je te bieden hebt en kan betekenen voor een ander. Zo’n zaken kunnen het begin van een band vormen. Toegepast binnen de buurt Watersportbaan-Ekkerghem is er gemis aan een buurtwinkel. Zo’n winkel vormt een betrouwbaar gezicht binnen een buurt. Dit is laagdrempelig en vormt een goede plek om sociaal contact te verwezenlijken.

[Wat is er van belang bij het organiseren van ontmoeting?](#)

Zoals reeds vermeld, is het van groot belang dat het sociaal werk zich zowel op macro-, meso- als microniveau positioneert. Door louter zaken op papier te zetten, komen we er niet, maar ons tussen de mensen begeven zonder eerst kritisch te hebben nagedacht over hoe we verbinding kunnen creëren, is evenmin ideaal. Kortom hebben we nood aan een doordacht plan, met de nodige ruimte voor wat de praktijk ons te vertellen heeft. Het is immers de bedoeling om ontmoeting te creëren op maat van de buurtbewoners én dus hebben we hen nodig in de organisatie ervan (Allemeersch, 2020). Daarnaast is die samenwerking niet enkel essentieel tussen de praktijkwerker en de buurtbewoners, maar ook tussen diensten en voorzieningen onderling. Dat dit echter ook een uitdaging is, vinden we terug in de paper van groep 1. Doordat de samenwerking tussen de hulpverlening niet altijd goed op elkaar is afgestemd, krijgen mensen soms onvoldoende ondersteuning. In de buurt van de Watersportbaan is dit extra voelbaar doordat veel mensen in een kwetsbare positie dicht bij elkaar wonen. Sommige diensten blijken daarnaast ook niet aangepast aan bepaalde (multi-)problematieken van doelgroepen zoals bijvoorbeeld mensen uit de dak- en thuisloosheid, waardoor het negatieve imago van deze doelgroep wordt versterkt. Dit leidt op zijn beurt tot meer uitsluiting. Dit gegeven kan dus mogelijks een antwoord bieden op de vraag waarom deze doelgroep nu extra gestigmatiseerd wordt, los van het feit dat sommigen de rol van mantelzorger opnemen.

Uit de interviews kwam naar voren dat het van groot belang is dat sociaal werkers zich effectief tussen de buurtbewoners begeven. Op die manier leren ze de mensen en hun wensen/noden omtrent ontmoeting kennen waarop ingespeeld kan worden. Eens die wensen en noden in kaart gebracht zijn, kunnen we nadenken over hoe we die ontmoeting effectief kunnen realiseren. Om zo’n project te laten slagen, is het echter van groot belang om de buurtbewoners van in het begin reeds te betrekken. We

hebben het over hun buurt, noden en wensen, dus wat zijn ze ermee als wij iets in elkaar steken zonder hun stem daarin centraal te stellen? Hen van in het begin betrekken en hen medeorganisatoren maken van het project is cruciaal, wil je tot duurzame ontmoeting komen. Toch mag hierbij niet in de valkuil getrapt worden van het 'alles overlaten aan iedereen'. De sociaal werker is er nog steeds om te ondersteunen en ook niet iedereen wil meewerken aan het installeren van meer ontmoetingsplaatsen. Sommigen zullen dit niet zien zitten en anderen zullen er gewoon geen zin in of behoefte aan hebben, wat uiteraard ook oké is. Het gaat erom mensen te informeren over wat reeds bestaat, maar ook over mogelijkheden, alsook hen te bevragen over deze mogelijkheden en hen te vragen/de mogelijkheid te bieden hier een rol in te spelen. Een bibliotheek bouwen omdat we denken dat dit de buurt ten goede zal komen, kan op niets uitdraaien wanneer achteraf blijkt dat de buurt hier geen nood aan heeft. Een buurtwinkel voorzien omdat een groot aandeel buurtbewoners aangeeft dit te missen daarentegen, zal die wens en nood achteraf ook invullen.

Mensen hebben heel wat capaciteiten, los van de problematiek waarmee ze te maken hebben. Iemand tot zijn problematiek reduceren, maakt dat we die capaciteiten niet meer zien. We voelen ons dan ook niet gehaast om hen te betrekken bij wat we doen 'om goed te doen voor hen'. Deze veelvoorkomende manier van denken en handelen heeft echter al laten blijken dat ze niet werkt. Mensen zijn veel meer geneigd om aan iets deel te nemen, wanneer ze er een stukje van zichzelf hebben ingestoken en de meerwaarde ervan zelf hebben leren kennen. We kunnen eigenlijk spreken van een identiteit die gecreëerd wordt bij het opzetten van zo'n project. Het gaat dan over een mentale ruimte die los van een aanvankelijke problematiek staat, een ruime buurtidentiteit bijvoorbeeld, die het persoonlijke verhaal van eenieder overstijgt, omdat de verbinding ontstond in het samenwerken aan een project. Door die identiteit te creëren of te verruimen, wordt dan ook tegen gegaan dat mensen gereduceerd worden tot een problematiek (Allemeersch, 2020).

Verder gaf de buurtbewoonster aan dat zij weet dat er af en toe activiteiten georganiseerd worden in de buurt, zoals de zomerbar vorig jaar in het buurthuis. Ze gaf echter ook aan dat er binnen die organisaties wel wat tekorten zijn wat betreft het organiseren van ontmoeten. Zo kent zij de organisatie Samenlevingsopbouw vanuit eigen interesse, maar weet ze niet of haar burens hiervan op de hoogte zijn en/of er andere organisaties zijn die werken aan ontmoeting. Wat het buurthuis betreft, geeft ze aan dat het niet altijd even toegankelijk is gezien de uren waarop activiteiten doorgaan. Daarnaast is er ook een gebrek aan informatie wat betreft de activiteiten. Kortom zouden deze initiatieven als ontmoetingsplekken kunnen fungeren, maar er dient rekening gehouden te worden met een aantal zaken om nog meer mensen te betrekken.

Tot slot had de buurtbewoonster het ook over de meerwaarde van samenwerking met reeds bestaande initiatieven. Door in contact te treden met organisaties of initiatieven die de buurtbewoners reeds bereiken, is de kans immers groter dat ook nieuwe ontmoeting kan ontstaan. De meerwaarde zit hem hier in het gegeven dat deze organisaties reeds contact hebben met de mensen en eventueel al een vertrouwensband opbouwden. Daarnaast kunnen deze organisaties misschien wel meer vertellen over de noden en wensen, waarop deze mee in rekening gebracht kunnen worden. Zo kan een goed bedoeld initiatief georganiseerd worden o.b.v. relevante informatie met betrekking tot de leefwereld van de buurtbewoners, wat essentieel is, zoals reeds benoemd werd.

Gedrevenheid is een must wanneer een project wordt opgezet, maar we mogen niet naïef zijn. Mensenrechten blijven immers altijd de kern, en kunst en creativiteit hebben helaas geen bovennatuurlijke kracht. We kunnen niet alles oplossen met een leuk verhaal. Iemand die honger heeft, moet eerst te eten krijgen vooraleer we andere zaken trachten aan te pakken. Daarnaast mogen we ook niet cynisch worden. Het hebben van een culturele identiteit waarbinnen we onze emoties kunnen uiten, is levensnoodzakelijk. Mensen hebben nood aan erkenning en het ontbreken ervan is

problematisch. Zo kan iemand formeel met alles in orde zijn, denk dan bijvoorbeeld aan betalingen, maar kan hij zichzelf niet voelen, waardoor andere 'successen' eigenlijk niet als successen aanvoelen. Een verlies aan identiteit raakt een mens in zijn diepste, met alle mogelijke psychologische gevolgen van dien. Dit geldt ook voor het gevoel van erbij horen. Dit is geen bijkomend/luxe verlangen, mensen hebben hier nood aan. Sense of belonging is niet de kers op de taart, maar het zorgt ervoor dat er een taart is (Allemeersch, 2020).

Buurtontbijt als een concreet voorbeeld van een informele ontmoetingsplaats

Zoals reeds werd aangehaald, speelt onze faculteit met het idee om een buurtontbijt te organiseren om zo ontmoeting tussen de buurtbewoners en -gebruikers te stimuleren. In deze paper vinden we al heel wat zaken terug waar rekening mee gehouden moet worden tijdens het nadenken over en organiseren van zo'n participatieproject. In wat volgt geven we nog eens de belangrijkste zaken mee die interessant zijn voor de organisatie van het buurtontbijt.

Als eerste zal bij het samenbrengen van de faculteit en de buurt aandacht moeten besteed worden aan de leefwereld en de context van de buurtbewoners. Deze ligt namelijk ver van het prestigieuze beeld die de universiteit voor vele mensen heeft. Aangezien deze leefwerelden zo ver uit elkaar liggen, kan de universiteit, die in het algemeen hoog aanzien wordt, angst inboezemen bij de buurtbewoners. Wie het niet gewoon is in aanraking te komen met de universiteit zal niet snel/makkelijk uit eigen initiatief onze faculteit, het onbekende dus, betreden. Om deze drempel te overwinnen kan een focus op het naar buiten brengen van de universiteit een mogelijke oplossing bieden. In plaats van de wijk en zijn bewoners naar binnen te 'lokken', kan de universiteit inzetten om zelf de hand te reiken aan de wijk en een open houding aan te nemen.

Daarnaast zal het belangrijk zijn goed na te denken over wat de universiteit kan bieden aan de wijk, rekening houdend met de specifieke context waarin mensen zich bevinden. Wat de universiteit aanbiedt, moet een duidelijke meerwaarde hebben in het leven van de buurtbewoners. Dit kan allerlei vormen aannemen zoals informatie, iets praktisch, iets emotioneel of sociaal, ontspanning, opportuniteiten (bijvoorbeeld tot ontmoeting)... De buurtbewoners moeten het initiatief aanvoelen als de moeite waard om te participeren.

Rekening houdend met deze bevindingen geven wij enkele concrete acties mee om het buurtontbijt te organiseren en op die manier sociale cohesie en ontmoeting te kunnen bevorderen. Uitgaand van de faculteit naar buiten te brengen kan het ontbijt best buiten, op een openbare, open en zichtbare plaats georganiseerd worden. Een evenement georganiseerd door de faculteit moet daarom niet per se op de faculteit georganiseerd worden. Op die manier is de toegankelijkheid groter, de drempel om te participeren wordt kleiner en zelfs een spontane voorbijganger heeft de kans om deel te nemen. Eenmaal eerste drempels overwonnen zijn en de sociale cohesie aangesterkt door de faculteit in de buurt te brengen, kan nagedacht worden over de buurt naar de faculteit te brengen.

Een buurtontbijt kan verbindend werken door het element van voedsel wat in ieder mensenleven een belangrijke rol speelt. Om uitnodigend te zijn en een echte sfeer voor ontmoeting te creëren is het aangewezen om de plek gezellig in te richten. Dit kan door zitplaatsen, een gezamenlijke tafel te voorzien, door live-muziek met plaatselijke muzikanten te voorzien en een mooie aankleding te bezorgen. Het is de bedoeling om met het beste vakmanschap dit project op te zetten (Allemeersch, 2020). Dit kan door zowel het vakmanschap en de connecties van de faculteit te gebruiken als het vakmanschap van de buurtbewoners aan te spreken. We zijn ervan overtuigd dat de buurtbewoners veel talenten en competenties hebben die kunnen worden ingezet bij het organiseren en realiseren van een project. Er kan een extra kans tot participatie gecreëerd worden door een free podium of jamsessie op poten te zetten waarvoor instrumenten ter beschikking zijn of door een boodschappenmuur

te voorzien waarbij iedereen een schriftelijke of grafische bijdrage kan leveren die tentoongesteld wordt in de buurt. Het evenement mag geen verplichting, exclusiviteit of formaliteit uitstralen, maar straalt een open en spontaan buurtgebeuren uit. Door zowel een focus op voedsel als gezelligheid te leggen, tracht men aan een materiële en sociale behoefte te voldoen zonder stigmatiserend te werken.

Verder moet nagedacht worden over de leefwereld van buurtbewoners door bijvoorbeeld niet overal het grote universiteitslogo omhoog te hangen, maar de focus duidelijk op de buurt te vestigen en mensen aan te spreken op de gedeelde identiteit als bewoner van de buurt Watersportbaan-Ekkerghem. Om deze gedeelde identiteit te benadrukken denken wij bijvoorbeeld aan het project 'Negenduust' die reeds inzetten op het ontwikkelen van items voor de Gentenaar. Dit zijn shirts, badges, tote bags enzovoort met welbekende Gentse dialectwoorden of uitspraken opgedrukt. Naast de algemene merchandise voor de Gentenaar is er ook een buurtspecifiek project van Negenduust, namelijk 'Mijne Kottee'. Onder dit project is bijvoorbeeld al een bavet te vinden met een logo van de Watersportbaan (Negenduust & Bomski & Bomski, s.d.). Studenten en buurtbewoners kunnen samen enkele ideeën uitwerken en een samenwerking met dit project aangaan. Volgens ons zou dit de sociale cohesie in de buurt verder kunnen bevorderen.

Naast een buurtontbijt zijn nog andere initiatieven mogelijk om op te zetten door de faculteit om de sociale verbondenheid te versterken. Steeds belangrijk is het teruggeven aan de buurt, bijvoorbeeld kennis of de mogelijkheid tot ontmoeting op zich en daarnaast de focus om de faculteit in de buurt te brengen, niet andersom. Het doel van het initiatief is ondergeschikt aan wat het te bieden heeft aan deelnemers en de buurt in zijn geheel. Zo zou het een absolute meerwaarde zijn om buurtbewoners te betrekken bij de organisatie ervan, alsook mensen die reeds zo'n initiatief hebben opgezet. Dit kunnen bijvoorbeeld buurtbewoners zelf zijn. De vraag wat zij belangrijk achten binnen de opzet, zou dan eigenlijk centraal moeten staan en in de praktijk worden omgezet, want op die manier geef je hen iets terug. Door zelf deel te nemen in de organisatie, erkent men niet alleen beter de meerwaarde, maar steekt met ook een stukje van zichzelf in het project. Door het opzetten van het initiatief wordt een identiteit gecreëerd. Het persoonlijke verhaal van eenieder overstijgt door het ontstaan van verbinding door samenwerking. Door het persoonlijke verhaal van de buurt mee te nemen in een project wordt ingezet op wat Scott 'mētis' noemt; de specifieke kennis om iets leefbaar te maken (Allemeersch, 2020).

Daarnaast is er het belang van een samenwerking met reeds bestaande initiatieven om met de buurtbewoners in contact te komen. Binnen die samenwerking kan een brug geslagen worden naar het project van onze faculteit. Zo gaf ook de buurtbewoner aan dat de universiteit een rol kan spelen binnen het buurthuis door kennis en ondersteuning ter beschikking te stellen voor de professionals. Het is met andere woorden van belang dat de universiteit naast een onderzoekende ook een ondersteunende rol opneemt en zich tussen de buurtbewoners begeeft, zodat men iets teruggeeft aan de praktijk en men geen buitenstaander is ten aanzien van de buurt. Voeling met de buurt en zijn inwoners is de sleutel. Dit draagt op zijn beurt mee aan sociale duurzaamheid, zoals beschreven door groep 4: dat er langdurige engagementen worden aangegaan die op een kwaliteitsvolle manier worden vormgegeven.

Conclusie

De laatste decennia wordt meer en meer stilgestaan bij de sociale inrichting van buurten. Waar voorheen vooral de ruimtelijke inrichting ervan centraal stond, tracht men vandaag ook vanuit een sociaal perspectief na te denken. De vraag hoe een buurt zo efficiënt mogelijk kan ingericht worden, maakt nu ook plaats voor de vraag hoe deze daarnaast ook de sociale component kan integreren.

Bovenstaande verschuiving is cruciaal gezien onderzoek reeds uitwees dat de sociaal-ruimtelijke kenmerken van een buurt een impact hebben op de levenskansen van haar bewoners. Dit betreft ook buurtkenmerken die ontmoeting kunnen stimuleren en installeren. Dit is dan ook de reden waarom buurtgerichte interventies vandaag meer en meer vanuit dat sociaal-ruimtelijk perspectief vertrekken. Mensen zijn nu eenmaal sociale wezens die nood hebben aan sociaal contact. De ene uiteraard meer dan de ander en ook de wenselijke manieren waarop verschillen. Daarnaast speelt ook voedsel een belangrijke rol binnen die ontmoeting. Zo is het in de eerste plaats een gemeenschappelijke materiële basisbehoefte waar mensen voor naar de winkel gaan, wat maakt dat voedingsvoorzieningen als natuurlijke, niet geforceerde, ontmoetingsplaatsen kunnen fungeren. Verder organiseren mensen ook zelf ontmoeting die vaak gepaard gaat met voedsel. Dit maakt voeding naast een materiële behoefte, dus ook een middel om aan onze sociale behoefte te voldoen. Dit alles leidt er dan ook toe dat het lokale niveau waarbinnen de buurt zich positioneert, de uitgelezen plaats is om aan de slag te gaan met het installeren van ontmoetingsmogelijkheden en 'voeding' daarbinnen een centrale plaats te geven (Aleda & Oosterlynck, 2018; Volckaert, De Decker, & Leinfelder, 2019).

Uit ons onderzoek naar de buurt Watersportbaan-Ekkerghem kwamen een aantal zaken sterk naar voren. In wat volgt geven we daar een beknopte weergave van.

Een gebrek aan ontmoetingsplaatsen en informele ontmoeting

In de eerste plaats vernamen we dat er eigenlijk vrij weinig informele ontmoeting plaatsvindt in deze buurt en dat er ook een gebrek aan ontmoetingsplekken is. Er worden af en toe wel initiatieven opgezet door buurthuis De Kring en Samenlevingsopbouw, maar deze blijken niet altijd een succes te zijn: de buurtbewoners uit zowel de hoog- als laagbouw zijn niet altijd geïnformeerd, de timing past niet, mensen voelen zich ongemakkelijk en niet altijd even betrokken of zelfs uitgesloten. De geringe en vaak oppervlakkige ontmoeting die wel plaatsvindt, creëren de buurtbewoners zelf.

Processen van gemeenschapsvorming spelen zich dus zowel af in meer georganiseerde bewoners- en buurtinitiatieven als in informele, spontane processen van gemeenschapsvorming (Roets et al., 2019). In deze buurt lijkt er voornamelijk nood aan meer georganiseerde ontmoetingsplaatsen om de sociale cohesie te bevorderen.

Kwetsbaarheden in de buurt en een negatief imago

Naast het gebrek aan ontmoeting binnen deze buurt, vernamen we ook dat heel wat mensen in de buurt van de Watersportbaan in een kwetsbare leefsituatie zitten. Dit gegeven maakt het belang van informele ontmoetingsplaatsen, waaronder (voedsel)voorzieningen, in de buurt én op maat van de mensen nog crucialer. Daarnaast gaan de kwetsbaarheden in deze buurt gepaard met een negatief imago. Ook hier zou informele ontmoeting een rol in kunnen spelen. De buurt bruist namelijk van een diversiteit aan mensen die elk op hun manier talenten hebben en uniek zijn.

Een tekort aan en het belang van maatwerk

Zoals reeds duidelijk werd, is het organiseren en bevorderen van ontmoeting in deze buurt een uitdaging omwille van verschillende zaken. Zo moeten we mensen in de eerste plaats de fysieke mogelijkheden tot ontmoeting bieden. De inrichting van de openbare ruimte en de aanwezigheid van publieke instituties en voorzieningen bepalen immers mee de mogelijkheden van interactie tussen

buurtbewoners. Dit mag echter niet het enige startpunt en al zeker niet het eindpunt zijn wanneer men ontmoeting wil organiseren. Door een dure supermarkt in het midden van de buurt te bouwen, zal je weinig nieuwe ontmoeting creëren.

Het is van belang dat de initiatieven en voorzieningen in de buurt op maat van de mensen zijn én daarom moeten de buurtbewoners dus betrokken worden bij de invulling van hun buurt. Eens in kaart gebracht wat er leeft in de buurt, kan nagedacht worden over hoe ontmoeting effectief te realiseren is met de bewoners als medeorganisatoren. Louter een project opzetten met een aantal buurtbewoners zonder te kijken naar hun realiteit, kan misschien iets opleveren, maar zal niet duurzaam zijn. Het ruimtelijke zal veranderen, maar de factoren die mensen met elkaar verbinden, zullen ontbreken. Er kunnen namelijk structurele tekortkomingen aan de grond van de moeilijkheden in de buurt liggen, die mee een plaats moeten krijgen in het verhaal om tot een duurzaam project te komen. Iemand die honger heeft, moet immers eerst te eten krijgen. Zo iets lossen we uiteraard niet op met mooie projecten.

Om hier een antwoord op te bieden en dus een buurt op maat te realiseren, fungeren de zeven B's van toegankelijkheid die aangehaald werden als een goede toetsing. Dit ondersteunend instrument mag echter geen afvinklijst worden, want de stem van de buurtbewoners blijft de kern.

Mogelijkheden

Een buurtwinkel of sociale kruidenier zou mogelijks een good practice zijn binnen de buurt van de Watersportbaan. Deze zou de sociale cohesie kunnen bevorderen, maar ook beantwoorden aan de andere tekorten die er zijn in de buurt: het is laagdrempelig, meer betaalbaar, het stimuleert wandelen (en maakt het in de eerste plaats ook mogelijk gezien de andere supermarkten verder gelegen zijn) en zorgt voor sociaal contact en een buurtgevoel.

Daarnaast zijn er verschillende restaurants en cafés die ontmoetingsplekken vormen in de buurt Watersportbaan-Ekbergem, maar deze zijn niet echt toegankelijk voor iedereen. Een mogelijk alternatief om dit tekort aan te pakken, kan te vinden zijn in het openen van een sociaal restaurant in de buurt van de Watersportbaan, daar dit onder meer prijstoegankelijk is.

Sociaal werk op drie niveaus en in samenwerkingsverband

Het belang van ontmoeting en de ideeën errond staan vaak op papier, maar er is eveneens nood aan mensen in de praktijk om die verbinding effectief te maken. De rol van het sociaal werk is m.a.w. te situeren op drie niveaus: micro-, meso- en macroniveau. Louter op beleids- en/of organisatieniveau over de informele wereld van mensen spreken, maakt het echter een vreemd gegeven voor die mensen. We hebben hen dus nodig om tot 'good practices' te komen, wat maakt dat een wederkerige relatie essentieel is binnen het organiseren van ontmoeting. Daarnaast is het ook een meerwaarde om samen te werken met organisaties/initiatieven die buurtbewoners reeds bereiken, want ook dit vergroot de kans om nieuwe ontmoeting mogelijk te maken. Deze bevindingen dienen zeker ook meegenomen te worden binnen onze faculteit wanneer nagedacht wordt over ontmoeting met de buurt.

Terug naar de start...

Zoals reeds duidelijk werd, beïnvloedt de ruimtelijke inrichting van een buurt de mogelijke sociale invulling ervan. Dit maakt het echter van cruciaal belang om van in het begin kritisch en breed na te denken over hoe ontmoeting een centrale plaats kan krijgen in de ruimtelijke plannen van een buurt. Het is simpel om het over de afbakening van een buurt te hebben, het beton ervan als het ware, maar wat met de ziel of de 'buik van de stad'? Dit betreft de leefbaarheid en sociale cohesie. Wat heeft een

buurt nodig om een meer samenhangende buurt te worden? Het gaat erom plekken te creëren waar informele ontmoetingen een kans hebben om te ontwikkelen.

Bronnen

Interviews

Interview buurtbewoonster, 22 april 2020, afgenomen via Zoom

Interview medewerker Samenlevingsopbouw, 23 april 2020, afgenomen via Zoom en Jitsi

Groepstaken medestudenten (Burgerschap, vermaatschappelijking en onzichtbare zorg)

Groep 1: Vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg in de wijk Watersportbaan-Ekkerghem

Groep 2: Demografische evolutie als potentiële bron van verandering: een socio-spatiaal onderzoek in de buurten Malem en Neermeersen

Groep 4: Liefdadigheid vs duurzaam sociaal werk met betrekking tot het voedingsvraagstuk in de Watersportbaan

Groep 5: Sociale huisvestingsmaatschappijen: positieve beeldvorming brengen onder de studenten FPPW

Literatuurlijst

Albeda, Y., & Oosterlynck, S. (2018). *Over het belang van de buurt*. CENTRUM OASES DEPARTEMENT SOCIOLOGIE UNIVERSITEIT ANTWERPEN.

Allemeersch, S. (2020). *Co-productie en sociale ontwerpvraagstukken*. [PDF]. Geraadpleegd op 12 mei 2020 via <https://ufora.ugent.be/d2i/le/content/59988/Home>

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. doi: 10.1080/01944366908977225

Bevolkingsregister Stad Gent (2020). *Watersportbaan-Ekkerghem; bevolking* [Dataset]. Geraadpleegd op 11 mei 2020 via https://gent.buurtmonitor.be//jive?workspace_guid=e9957bb0-c496-4c5a-b177-4632716708d4

Bernardo, F., & Palma-Oliveira, J. manuel. (2012). *Place Identity: A Central Concept in Understanding Intergroup Relationships in the Urban* [BookPart]. Bentham. doi: 10.2174/97816080541381120101

Biomarkt Gent-Sint-Pieters. (s.d.). *Home*. Geraadpleegd op 11 mei 2020 via <http://biomarktgentstintpieters.be/>

Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar: Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam University Press.

Bolt, G. & M.I. Torrance (2005), *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht: NETHUR / Universiteit.

Bovenhoff, M., & Meier, S. (2015). *Meer sociale cohesie door voorzieningen? Een literatuurstudie naar het verband tussen sociale cohesie en maatschappelijke voorzieningen op het platteland*. ('Maatschappelijke voorzieningen in de gemeente Slochteren'; Vol. 3). Hanze University of Applied Sciences, Groningen - Research Centre for Built Environment – NoorderRuimte.

Coenen, J. (2016). *'De armoede zal alleen maar stijgen'*. Geraadpleegd op 5 maart 2020 via <https://www.sampol.be/2016/01/de-armoede-zal-alleen-maar-stijgen>

- Deceur, E. (2020). *Les17.2.2020Evelynedeceur*. Mondelinge presentatie op Universiteit Gent, Gent. Geraadpleegd op 19 mei 2020 via <https://ufora.ugent.be/d2l/le/content/59988/viewContent/261945/View>
- Deceur, E. (2017). *Sociaal-cultureel werk als democratische arena*. [Doctoraat]
- Dixon, J., & Durrheim, K. (2004). Dislocating identity: Desegregation and the transformation of place. *Journal of Environmental Psychology*, 24(4), 455–473. doi: 10.1016/j.jenvp.2004.09.004
- Dols, T. (2017). *In de Bres voor Je Buurt*. University of Amsterdam. Geraadpleegd op 5 mei via <https://scripties.uba.uva.nl/scriptie/637590>
- Ferket, Neelke. (2015). De vijf B's in beweging. *KIDDO*. 6. 20-22.
- Hooghe, M. (2015). *Een exploratie van het causaal verband tussen participatie en maatschappelijke houdingen*. Geraadpleegd op 1 mei 2020 via <https://soc.kuleuven.be/centre-for-political-research/Personnel/00043550/view?sortby=popularity&pubsonpage=50&pubtype=journal-article>
- Huygen, A., & de Meer, F. (2008). *De invloed en effecten van sociale samenhang—Verwey-Jonker Instituut*. Geraadpleegd op 4 april 2020 via https://www.verwey-jonker.nl/publicaties/2008/de_invloed_en_effecten_van_sociale_samenhang
- Islam, G. (2014). *Social Identity Theory* (pp. 1781–1783).
- Marissing, E. (2008). *Buurten bij beleidsmakers*. Netherlands Geographical Studies 377.
- Negenduust & Bomski & Bomski. *Negenduust*. Geraadpleegd op 21 mei 2020 via <https://www.negenduust.com/>
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57–83. doi: 10.1016/S0272-4944(83)80021-
- Roets, G., Vandenbussche, J., Deceur, E., Vandekinderen, C., Vervloesem, E., Van Maercke, C., & Dehaene, M. (2019). *Duurzame stadsontwikkeling in Gent Sint-Pieters: sociaal-ruimtelijke metamorfose van een stationsbuurt*. Gent: UGent - AWB - Stadsacademie
- Samenlevingsopbouw (2020). Documentatie 'Rabot op je bord'. Geraadpleegd op 5 mei 2020 via <https://samenlevingsopbouwgent.be/wat-doen-we/projecten/rabot-op-je-bord/#documentatie>
- Vandenberge, D. (2011). Van bewonersgroep tot volkstuinjes. *Frank*, 1(1), 12-13.
- Schildermans, H., Vandenabeele, J., & Vlieghe, J. (2019). Study practices and the creation of a common world. Unearthing the educational dynamics of an urban farming initiative. *Teoria de La Educacion*. doi: 10.14201/teri.21199
- Snel, E., & Engbersen, G. (2015, september 14). 'Mattheüs in de buurt': Met burgerparticipatie stijgt sociale ongelijkheid. *Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 21 april 2020 via <https://www.socialevraagstukken.nl/mattheus-in-de-buurt-met-burgerparticipatie-stijgt-sociale-ongelijkheid/>
- Sociaal en Cultureel Rapport. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid: Studies in sociale cohesie*. Geraadpleegd via https://www.samenlevingsopbouw-oost-vlaanderen.be/wp-content/uploads/2018/03/15103betrekkelijke-betrokkenheid_sociaal-en-cultureel-rapport-2008.pdf
- Soenen, R. (2006). *Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad*. Garant; Antwerpen.

Stad Gent (2017). *Let's save food! : samen voedselverlies tegengaan op wijkniveau*. Geraadpleegd op 11 mei 2020 via <https://ookmijn.stad.gent/burgerbudget/voorstellen/lets-save-food-samen-voedselverlies-tegengaan-op-wijkniveau?fbclid=IwAR17MvtigdxKOLfJzoAjiCKayVI9LrUB5Hyot8ZyA7LmXSulr1Wv-RR6vWs>

Stad Gent (2019). *Subsidieovereenkomsten voor innovatieve projecten van Gent en Garde*. Geraadpleegd op 11 mei 2020 via <https://ebesluitvorming.gent.be/publication/19.1209.8431.7220/inline;jsessionid=D2AF547C193A4314D01451CFCCDCFC78>

Stad Gent. (2020). *Dienst Beleidsparticipatie*. Geraadpleegd op 5 mei 2020 via <https://www.desocialekaart.be/stad-gent-dienst-beleidsparticipatie-534052>

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-37). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Trends (2019, november 27). *Delhaize en Carrefour 17 procent duurder dan Colruyt*. Geraadpleegd op 7 april 2020 via <https://trends.knack.be/economie/bedrijven/delhaize-en-carrefour-17-procent-duurder-dan-colruyt/article-news-1536925.html>

Vandevoort, L. (2013). *Sociaal aan de slag met voedseloverschotten—PDF Gratis download*. Geraadpleegd op 23 april 2020 via <https://docplayer.nl/11885167-Sociaal-aan-de-slag-met-voedseloverschotten.html>

Verplanke, L., Engbersen, R., Duyvendak, J. W., Tonkens, E., & van Vliet, K. (2002). *Open deuren_Sleutelwoorden van lokaal sociaal beleid* (nizw / Verwey-Jonker Instituut). NIZW Uitgeverij.

Volckaert, E., De Decker, P., & Leinfelder, H. (2019). Met de rollator om brood? Het vergrijzingsvraagstuk en voedingswoestijnen in Vlaanderen. *RUIMTE (BRUSSEL)*, 2019(43), 24–29.

VVSG (s.d.). *De zeven B's van de toegankelijkheid*. Geraadpleegd op 11 mei 2020 via <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/de-7-bs-van-de-toegankelijkheid>